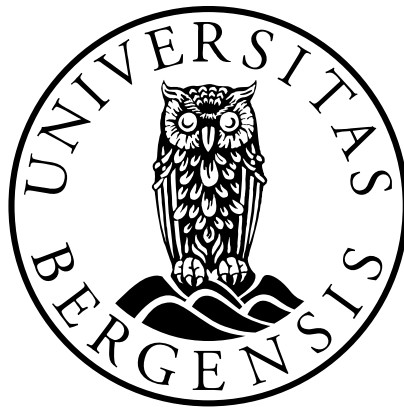

Polititjenestepersoners ransakingsadgang i mindre alvorlige narkotikasaker uten beslutning fra retten eller påtalemyndigheten

Kandidatnummer: 18

Antall ord: 14945

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10. mai 2023

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	1
1 Innledning.....	3
1.1 Tema, problemstilling og aktualitet.....	3
1.2 Metode og rettskildebilde	4
1.3 Avgrensninger og videre fremstilling.....	6
2 Mindre alvorlige narkotikasaker	7
2.1 Innledning.....	7
2.2 «Befatning med narkotika» som utgangspunkt	8
2.3 Mindre mengder narkotika	10
2.4 Sammenfatning.....	11
3 Materielle vilkår for polititjenestepersoners bruk av ransaking i mindre alvorlige narkotikasaker	12
3.1 Innledning.....	12
3.2 Ransakingsobjekter i mindre alvorlige narkotikasaker	12
3.2.1 Generelt	12
3.2.2 Ransaking av «bolig, rom eller oppbevaringssted»	13
3.2.3 Ransaking av «hans person»	14
3.3 Allmenne vilkår for straffeprosessuell ransaking i mindre alvorlige narkotikasaker	16
3.3.1 Generelt	16
3.3.2 Strafferammekrav	16
3.3.3 Mistankekrav	18
3.3.3.1 Allment og skjerpet mistankekrav	18
3.3.3.2 Ransaking etter strpl. § 192 tredje ledd og § 195 tredje ledd	19
3.3.4 Krav til relevant ransakingsformål	22
3.3.5 Krav til forholdsmessighet	24
4 Polititjenestepersoners beslutningskompetanse for ransaking	29
4.1 Innledning.....	29
4.2 Rettens primærkompetanse.....	30
4.3 Påtalemyndighetens sekundærkompetanse.....	32
4.4 Polititjenestepersoners beslutningskompetanse for ransaking med hjemmel i strpl. § 198 første ledd.....	34

4.4.1	Beslutningskompetanse med hjemmel i § 198 første ledd nr. 3.....	34
4.4.2	Beslutningskompetanse med hjemmel i § 198 første ledd nr. 2.....	35
4.4.2.1	Innledning	35
4.4.2.2	«Når mistenkte treffes eller forfølges på fersk gjerning eller ferske spor»	36
4.4.2.3	Nærmere om særlige problemstillinger knyttet til «ferske spor» i mindre alvorlige narkotikasaker	41
5	Avsluttende bemerkninger	45
	Kildeliste	47

1 Innledning

1.1 Tema, problemstilling og aktualitet

Avhandlingens overordnede tema er polititjenestepersoners ransakingsadgang i mindre alvorlige narkotikasaker. Hovedproblemstillingen knytter seg til polititjenestepersoners ransakingsadgang i etterforskning av mindre alvorlige narkotikasaker uten beslutning fra retten eller påtalemyndigheten. Spørsmålet er mer konkret hvor langt polititjenestepersoners ransakingsadgang rekker i etterforskningen av de mindre alvorlige narkotikasakene.

En av politiets viktigste oppgaver og målsetninger er å avdekke og stanse kriminell virksomhet og å forfølge straffbare forhold, jf. politiloven¹ § 2 nr. 3. For å oppnå målsetningen om å avdekke og stanse kriminell virksomhet og forfølge straffbare forhold, foreligger flere tilgjengelige tvangsmidler. Bruk av tvangsmidler utgjør et inngrep overfor enkeltpersoner, og krever således hjemmel i lov, Grunnloven² § 113. Ransaking er hjemlet i straffeprosessloven³ kapittel 15, hvorefter det stilles både materielle og personelle vilkår til bruken. De personelle vilkårene regulerer hvem som har kompetanse til å beslutte ransaking, og er i straffeprosessloven fordelt på retten, påtalemyndigheten og unntaksvis polititjenestepersoner. Det viktigste og mest praktiske kompetansegrunnlaget for polititjenestepersoners unntaksvis beslutningsmyndighet, er «når mistenkte treffes eller forfølges på fersk gjerning eller ferske spor», jf. strpl. § 198 første ledd nr. 2.⁴ Denne bestemmelsen står særlig sentralt for avhandlingens hovedproblemstilling.

Hovedproblemstilling fikk fornyet aktualitet i forbindelse med Rusreformutvalgets utredning,⁵ og Stortingets behandling av Solberg II-regjeringens rusreform.⁶ Forslaget gikk ut på å endre deler av helse- og straffelovgivningen slik at befatning med mindre mengder narkotika til eget bruk ikke lenger skulle medføre straffansvar. Noen lovendringer ble vedtatt,⁷ men forslaget om avkriminalisering fikk ikke flertall.

¹ Lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet (politiloven).

² Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven - GrI).

³ Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven – strpl).

⁴ Riksadvokaten (2022a) pkt. 3.2.3 s. 13.

⁵ NOU 2019: 26, tidligere drøftelser om rusreform se f.eks. NOU 2002: 4 pkt. 9.11 s. 329-337.

⁶ Prop. 92 L (2020-2021) og Innst. 612 L (2020-2021).

⁷ Lov 18. juni 2021 nr. 117 om endringer i straffeloven.

Sammen med behandlingen av lovforslaget oppstod en offentlig diskusjon rundt politiets og påtalemyndighetens tvangsmiddelbruk i etterforskningen av mindre alvorlige narkotikasaker.⁸ Delvis grunnet forskjeller mellom politiet og riksadvokaten i forståelsen av gjeldende rett, sendte riksadvokaten ut et brev til landets statsadvokatembeter og politidistrikt.⁹ Brevet gav orienteringer om de rettslige utgangspunktene for tvangsmiddelbruk, og inneholdt presiserende uttalelser av betydning for etterforskningen og ransaking i mindre alvorlige narkotikasaker.

I februar 2022 publiserte riksadvokaten en rapport om tvangsmiddelbruk i mindre alvorlige narkotikasaker.¹⁰ Rapporten pekte på at det var potensiale for bedre forståelse av vilkårene om polititjenestepersoner ransakingsadgang i mindre alvorlige narkotikasaker, og spesielt ransakingen uten beslutning fra retten eller påtalemyndigheten med hjemmel i strpl. § 198 første ledd nr. 2. Høyesterett har tidligere uttalt at «[v]ilkårene for polititjenestemenns adgang til å ransake uten beslutning av retten eller påtalemyndigheten, er av vesentlig rettssikkerhetsmessig betydning [...]».¹¹ Nyhetssaker og de senere rapportene fra riksadvokaten underbygger og illustrerer denne tematikkens aktualitet.

1.2 Metode og rettskildebilde

Den alminnelige juridisk metode gjelder på straffeprosessens område.¹² Straffeprosesslovens ordlyd og forarbeid er imidlertid kortfattede. Selv om straffeprosesslovutvalget utredning til ny straffeprosesslov ikke ha ført til vedtatt lov, og derfor har mindre rettskildemessig vekt, vil det benyttes der det er funnet hensiktsmessig.¹³ Rettsstatlige og folkerettslige rettskilder vil benyttes, men bare så langt det er nødvendig for løsningen av problemstillingen.

Av Grl. § 113 følger det at inngripende tiltak som ransaking må «ha grunnlag i lov». Rettspraksis har presisert dette som at lovhjemlene må være «tilgjengelig og så presis som forholdene tillater»,¹⁴ og at ordlyden må ha «tilstrekkelig klarhet og forutsigbarhet for borgerne».¹⁵ Kravet står sterkt på straffeprosessens område.¹⁶ Jo større inngrepet er for en

⁸ Kolsrud (2021).

⁹ Riksadvokaten (2021).

¹⁰ Riksadvokaten (2022a).

¹¹ Rt. 1993 s. 1025 (s. 1027) om straffansvar for uriktig anvendelse av § 198 første ledd nr. 3.

¹² Se bl.a. Øyen (2022a) s. 57-58.

¹³ NOU 2016: 24.

¹⁴ Rt. 2014 s. 1105 (avsnitt 30).

¹⁵ Rt. 2014 s. 1281 (avsnitt 48).

enkeltperson, jo strengere er kravet om støtte i lovteksten.¹⁷ En slutning fra dette er at ordlyden til ransakingshjemplene ikke kan fravikes til ulempe for borgeren. Hensynet til forutberegnelighet innebærer at polititjenestepersoner ikke kan beslutte bruk av ransaking uten at de materielle og personelle vilkårene klart er oppfylt, også i mindre alvorlige narkotikasaker.

Andre reelle hensyn kan derimot tilsi at myndighetsutøving av sterk inngripende art aksepteres, selv om det primære rettsgrunnlaget ikke alltid er like klart og presist.¹⁸ Dette begrunnes delvis med at det «[a]v mange grunner er [...] umulig å formulere lover slik at enhver tenkelig mulighet går fram av selve lovteksten».¹⁹ Samtidig må «lover nødvendigvis også [...] tolkes i tråd med samfunnsutviklingen».²⁰ Presiseringer i senere tid knyttet til polititjenestepersoners ransakingsadgang i mindre alvorlige narkotikasaker, er et eksempel på denne balansegangen.

Utover at den alminnelige juridiske metode gjelder på straffeprosessens område, foreligger enkelte særskilte metodiske utfordringer det bør rettes særlig oppmerksomhet mot. Konkret for avhandlingen er det begrenset med rettspraksis som omtaler hovedproblemstillingen. Spesielt vilkårene for polititjenestepersoners beslutningskompetanse etter strpl. § 198 første ledd nr. 2 er sjeldent drøftet mer inngående. Et fåtall lagmannsrettsavgjørelser omhandler polititjenestepersoners ransakingsadgang i mindre alvorlige narkotikasaker.

Lagmannsrettsavgjørelsers vil i utgangspunktet ikke ha tung rettskildemessig vekt, men fordi det foreligger begrenset med annen høyesterettspraksis, tilsier omstendighetene at det kanskje kan tillegges mer vekt enn tradisjonelt.

Direktiver og retningslinjer i form av rundskriv og instruksjoner fra riksadvokaten vil benyttes. Dette er et metodisk særskilt aspekt på straffeprosessens område da slike direktiver og retningslinjer tradisjonelt sett har mindre rettskildemessig vekt. Riksadvokaten har imidlertid instruksjonsmyndighet for påtalemyndigheten og politiet, jf. strpl. § 56 annet ledd, jf. § 58. Rundskriv og instruksjoner kan derfor være en relevant rettskilde hvis det omtaler polititjenestepersoners ransakingsadgang i mindre alvorlige narkotikasaker og strpl. § 198 første ledd nr. 2. På grunn av den begrensede mengden rettskilder som omtaler temaet

¹⁶ Rt. 2009 s. 394.

¹⁷ Øyen (2022a) s. 58.

¹⁸ Bernt (2021) s. 1260.

¹⁹ HR-2020-1967-A (avsnitt 37).

²⁰ HR-2020-1967-A (avsnitt 38).

inngående, kan uttalelsene kanskje tillegges mer rettskildemessig vekt. I likhet med juridisk litteratur vil rettskildevekten være knyttet til dens overbevisningsverdi.²¹

1.3 Avgrensninger og videre fremstilling

Drøftelsen avgrenses først og fremst mot andre former for undersøkelse som ikke anses som straffeprosessuell ransaking, som visitasjon etter politiloven. Det avgrenses også mot politiets hjemler for rustesting i ulike trafikkløver, som vegtrafikkloven. Vilklårene i strpl. §§ 194, 196, 199a og 200a blir ikke behandlet da disse anses mindre relevant for problemstillingen. Det avgrenses mot strpl. §§ 202 og 193, og dermed også mot strpl. § 198 første ledd nr. 1, da dette er hjemler som ikke kommer til anvendelse i mindre alvorlige narkotikasaker.

Avhandlingens hovedproblemstilling er i utgangspunktet begrenset til å gjelde polititjenestepersoners ransakingsadgang i mindre alvorlige narkotikasaker, men der det er funnet hensiktsmessig vil enkelte generelle utgangspunkter behandles.

I kapittel 2 vil jeg avklare hva som menes med uttrykket «mindre alvorlige narkotikasaker», da det er hensiktsmessig å ha et entydig rammeverk ved den videre redegjørelse av de rettslige vilklårene. Kapittel 3 omhandler ransaking som straffeprosessuelt tvangsmiddel og de materielle vilklårene for bruk ransaking etter straffeprosessloven. Videre i kapittel 4 vil jeg redegjøre for polititjenestepersoners beslutningskompetanse, med innblikk i retten og påtalemyndigheten sin beslutningskompetanse etter strpl. § 197. Mot slutten av kapittelet vil jeg analysere hjemmelen i strpl. § 198 første ledd nr. 2 og peke på noen særlige problemstillinger knyttet til de mindre alvorlige narkotikasakene. Avsluttende bemerkninger vil følge i kapittel 5.

²¹ Myhrer (2003) s. 245.

2 Mindre alvorlige narkotikasaker

2.1 Innledning

Det finnes ingen klar definisjon på hva som menes med «mindre alvorlige narkotikasaker» da straffelovverket ikke har et konkret straffebud for mindre narkotikaovertrедelser. Uttrykket «mindre alvorlige narkotikasaker» gir derimot i seg selv noen indikasjoner på hvilke saker det gjelder. Det er ikke tvilsomt at sakene gjelder illegale rusmidler. Hvilke rusmidler som er illegale er etter legemiddeloven²² fastsatt i narkotikaforskriften²³ § 3, jf. legemiddeloven § 22. Som narkotika regnes først og fremst det som er oppført i narkotikalistens, jf. narkotikaforskriften § 4, jf. § 3 bokstav a.²⁴

Videre er det klart at de «grove» narkotikasakene ikke omfattes. Spørsmålet er derimot hvor lite alvorlig saken må være før den blir «mindre alvorlig». I den sammenheng har utgangspunktet ofte vært knyttet til en gruppe, nemlig *rusavhengige*.²⁵ Høyesterett har da avklart at rusavhengighet forutsetter «generelt en omfattende bruk av narkotika, både med hensyn til omfang og varighet, og som vedkommende selv har problemer med å kontrollere».²⁶ Polititjenestepersoners ransakingsadgang i «mindre alvorlige narkotikasaker» vil derimot kunne tenkes å omfatte en større krets av personer enn bare en avgrenset gruppe.²⁷

Videre i fremstillingen vil jeg først drøfte hvilke befatninger med narkotika som i utgangspunktet vil være medregnet i «mindre alvorlige narkotikasaker». Deretter skal jeg redegjøre for de angitte mengdene narkotika disse sakene omfatter for å betegnes som «mindre alvorlige». Sammenfatningen av disse punktene vil legge grunnlaget for videre drøftelse av hovedproblemstillingen om polititjenestepersoners ransakingsadgang i mindre alvorlige narkotikasaker.

²² Lov 4. desember 1992 nr. 132 om legemidler m.v. (legemiddeloven).

²³ Forskrift 14. februar 2013 nr. 199 om narkotika (narkotikaforskriften).

²⁴ Se Narkotikalistens til slutt i narkotikaforskriften.

²⁵ HR-2022-731-A (avsnitt 52).

²⁶ HR-2022-733-A (avsnitt 26).

²⁷ HR-2022-902-U, som i Riksadvokaten (2022b) ble nevnt fordi beslutningen «synes å signalisere en nedjustering av straffenivået i visse saker om *ikke-rusavhengiges* befatning med narkotika til eget bruk».

2.2 «Befatning med narkotika» som utgangspunkt

Utover at «mindre alvorlige narkotikasaker» gjelder illegale rusmidler, må utgangspunktet være at sakene gjelder visse befatninger med narkotika. Ordet befatning sikter både til *formen* for og *formålet* med rådigheten over et narkotikum. Innledningsvis ble det vist at forslaget om rusreform gjaldt befatning med mindre mengder narkotika til eget bruk.²⁸ Et typisk eksempel vil være en person som har narkotika i sitt *innehav* og konsumerer narkotikaen *selv*.

For innehav til eget konsum vil et sentralt utgangspunkt være reguleringen av «besittelse av» eller «å bruke» narkotika, jf. legemiddeloven § 24. Ordlyden «å bruke» forstås som at formålet med befatningen tilsier at personen konsumerer narkotikaen selv. Alternativet «besittelse av» oppfattes som at personen innehar rådigheten over narkotikaen, men uten et klart formål. Sett i sammenheng peker ordlyden på at formålet med besittelsen først og fremst er eget bruk og ikke videresalg.

Etter straffeloven § 231 første ledd er det ulovlig at noen «tilvirker, innfører, erverver, oppbevarer, sender eller overdrar» narkotika. Ordlyden forstås som at fremstilling, innbringelse til landet, tilegning, lagring, og salg av narkotika er straffbart. Bestemmelsen rammer dermed en stor mengde ulike saker. Siden de mindre alvorlige narkotikasakene omhandler befatningen med formål om eget bruk, er det klart at innførsel, sending og overdragelse ikke omfattes.

Befatning i form av «oppbevaring» til eget bruk forstås som innehav over lengre tid. Ordlyden må derfor avgrenses mot «besittelse» etter legemiddeloven § 24. Et moment som skiller befatningsformene fra hverandre vil være mengde. De aller minste mengdene vil kunne omfattes av «besittelse», mens større mengder omfattes av «oppbevaring». Så lenge innehavet er til eget bruk og ikke overskrider de nærmere angitte mengdene for «mindre alvorlige» saker, kan «oppbevaring» som utgangspunkt være omfattet.

Større usikkerhet er knyttet til befatningsformene tilvirkning og erverv. Å tilvirke narkotika kan være alvorlig i den grad personer dyrker eller lager narkotika slik at den totale mengden narkotika øker, og på sikt spredningsfaren. Dette selv om narkotikaen er til eget bruk. Det avgrenses derfor mot tilvirkning. Erverv har en karakter av mindre alvorlighetsgrad da narkotikaen som blir tilegnet allerede eksisterer. Forutsetningen må selvfølgelig være at

²⁸ Se f.eks. NOU 2019: 26 pkt. 1.3 s. 20 og Prop. 92 L (2020-2021) pkt. 2 s. 7.

formålet med tilegningen er eget bruk og kun gjelder mindre mengder. Dette er også lagt til grunn av Høyesterett.²⁹

Brudd på legemiddelovens forbud mot besittelse og bruk av narkotika kan straffes med bøter eller fengsel inntil 6 måneder, eller begge deler, jf. legemiddeloven § 31 andre ledd, jf. § 24 første ledd. Straffenivået for narkotikaovertridelser er generelt strengt i Norge.³⁰ En strafferamme i nedre sjikt gir en indikasjon på at overtridelse av bestemmelsen ikke er beregnet på mer alvorlige narkotikasaker. Dette kan tilsi at besittelse og bruk som utgangspunkt vil være å karakterisere som en «mindre alvorlig narkotikasak». Lignende synspunkt er fremholdt av forarbeid og riksadvokaten.³¹

For narkotikaovertridelse etter straffeloven § 231 er strafferammen «bot eller fengsel inntil 2 år». Bestemmelsen er dermed tilsiktet mer alvorlige narkotikalovbrudd enn ren besittelse eller bruk etter legemiddeloven § 31, jf. § 24 første ledd. De mindre alvorlige narkotikasakene kan likevel fortsatt være regulert etter straffeloven § 231 da den som nevnt også kan omfatte oppbevaring og erverv av mindre mengder narkotika til eget bruk. Forskjellen i strafferammene vil imidlertid påvirke polititjenestepersoners ransakingsadgang i mindre alvorlige narkotikasaker.

Etter straffeloven § 53 fjerde ledd annet punktum kan retten bestemme at en lovbrøyer som har «ervert, besittet eller oppbevart narkotika til eget bruk etter straffeloven § 231 eller legemiddeloven § 31, jf. 24 første ledd», får utsatt fullbyrdingen av straffen i en prøvetid gjennom såkalt betinget bot. At erverv, besittelse og oppbevaring av narkotika er spesifikt oppregnet sammen med at bestemmelsen åpner for mildere reaksjon for disse tilfellene, gjenspeiler følgelig at det dreier seg om et mindre alvorlig lovbrudd. Hverken den vernede interesse eller de konsekvenser handlingen kan ha, tilsier da at strengere straff vil være aktuelt. Dette taler i retning av at disse befatningsformene til eget bruk kan anses som «mindre alvorlige».

²⁹ HR-2022-731-A (avsnitt 49 og 51) og HR-2022-732-A (avsnitt 12).

³⁰ NOU 2019: 26 pkt. 3.1 s. 43.

³¹ Prop. 92 L (2020-2021) pkt. 6.1.1 s. 21 og Riksadvokaten (2022a) pkt. 4.1.2 s. 19.

2.3 Mindre mengder narkotika

Utgangspunktet er altså at bruk, besittelse, oppbevaring og erverv til eget bruk er «mindre alvorlig». I tillegg avgrenser de «mindre alvorlige narkotikasakene» mot *mindre mengder* narkotika. Eget bruk og mindre mengder henger tett sammen, men spørsmålet er hvor denne grensen er trukket.

Uttrykket *mindre mengder* narkotika forstås som de mengder som erfaringsmessig er i befatning til eget bruk. En mengdebegrensning for ulovlig, men straffri befatning av narkotika ble av flertallet i Rusreformutvalget utformet på bakgrunn av materiale fra bl.a. Kripas, Folkehelseinstituttet og sentrale aktører på rusfeltet.³² Den veiledende grensen ble trukket ved 5 gram for heroin, amfetamin og kokain. Helse- og omsorgsdepartementet sin vurdering var at det burde skilles mellom straffri terskelverdi ved 2 gram, og en terskelverdi for påtaleunntatelse ved 5 gram.³³ Høyesterett avklarte at grensen for *mindre mengder* narkotika til eget bruk er inntil 5 gram for heroin, amfetamin og kokain.³⁴

Utgangspunktet for om en mengde narkotika er til egen bruk er et bevisspørsmål, hvor tvilen må komme tiltalte til gode, og det må legges til grunn av stoffet faktisk var til egen bruk.³⁵ Et eksempel fra rettspraksis på eget forbruk under grensen er HR-2022-731-A.³⁶ Riksadvokaten har i ettertid gitt føringer på at befatning under terskelverdiene skal avgjøres med ubetinget påtaleunntatelse, jf. strpl. § 69.³⁷

For mengder over terskelverdiene er det blitt langt til grunn at det ikke bør være for stort sprang i reaksjonene mellom mengder rett over og under grensen, og at de bør stå i rimelig forhold til hverandre.³⁸ Et eksempel fra rettspraksis på mengder til eget bruk rett over grensen er HR-2022-732-A.³⁹ I de tilfellene erverv eller oppbevaring til eget bruk *i beskjeden grad* overstiger terskelverdiene, har riksadvokaten presisert at det skal avgjøres med siktelse for tilståelsesdom eller tiltalebeslutning.⁴⁰

³² NOU 2019: 26 pkt. 13.5.2.4 s. 283.

³³ Prop. 92 L (2020-2021) pkt. 7.3 s. 40.

³⁴ HR-2022-731-A (avsnitt 49) og liknende i HR-2022-1653-A (avsnitt 31).

³⁵ HR-2022-731-A (avsnitt 46).

³⁶ Oppbevaring av 4 gram heroin hvor straffen ble fastsatt til straffutmålingsfracfall, jf. straffeloven § 61.

³⁷ Riksadvokaten (2022b).

³⁸ HR-2022-731-A (avsnitt 50) og HR-2022-732-A (avsnitt 15).

³⁹ Oppbevaring av 6,69 gram heroin hvor straffen ble fastsatt til betinget fengsel i 24 dager.

⁴⁰ Riksadvokaten (2022b), presiserte at *beskjeden grad* betyr inntil det dobbelte av den veiledende grensen.

Noen grensespørsmål kan oppstå der det er flere stoffer, men hvor mengden av hvert stoff er innenfor terskelverdiene. Høyesterett har da uttalt at hvert enkelt stoff «må vurderes separat».⁴¹ I den sammenheng er det heller ikke grunnlag for å oppjustere terskelverdiene etter en individuell vurdering av hvor mye den aktuelle gjerningspersonen har pleid å ha til egen bruk eller eventuell lav styrkegrad på stoffene.⁴²

2.4 Sammenfatning

Gjennomgangen viser at de mindre alvorlige narkotikasakene er begrenset mot spesifikke befatningsformer med ett spesifikt formål og en konkret angitt mengdegrense. De «mindre alvorlige narkotikasakene» gjelder kun bruk, besittelse, oppbevaring eller erverv med formål om eget bruk. For at narkotikaen skal kunne anses å være til eget bruk må det gjelde mengder inntil den etablerte veiledende grensen i HR-2022-731-A. Selv om erverv og oppbevaring av narkotika til eget bruk som i beskjeden grad overstiger grensen vil kunne lede til en kort betinget fengselsstraff, vil også dette være omfattet. Konklusjonen er at «mindre alvorlige narkotikasaker» gjelder bruk, besittelse, oppbevaring og erverv av narkotika til eget bruk med mengder som er under eller i beskjeden grad overstiger de etablerte terskelverdiene.

⁴¹ HR-2022-1653-A (avsnitt 32).

⁴² HR-2022-2120-A (avsnitt 15-16).

3 Materielle vilkår for polititjenestepersoners bruk av ransaking i mindre alvorlige narkotikasaker

3.1 Innledning

Ransaking kan defineres som en undersøkelse hvor politiet i etterforskningen av en straffbar handling leter etter bevis eller etter ting som kan beslaglegges eller tas heftelse i.⁴³ I den konkrete sak må polititjenestepersonen vurdere at de materielle vilkårene for bruk er oppfylt. Vurderingen må ofte utføres hurtig på bakgrunn av sakens opplysninger og tilgjengelig informasjon. Polititjenestepersonen må likevel være innenfor rettsstatlige og folkerettslige rammer, og oppfylle de straffeprosessuelle vilkår for *hvor*, *overfor hvem* og *når* det er ransakingsadgang.

Hensikten med dette kapittelet er å analysere de materielle vilkårene som må være oppfylt for at polititjenestepersoner skal kunne foreta ransaking i mindre alvorlige narkotikasaker. Jeg vil først redegjøre for ransakingsobjektene for å avgrense *hvor* polititjenestepersoner har ransakingsadgang i mindre alvorlige narkotikasaker. Deretter vil jeg drøfte grunnvilkårene i ransakingshjemlene for å avklare *overfor hvem* og *når* polititjenestepersoner har ransakingsadgang i mindre alvorlige narkotikasaker.

3.2 Ransakingsobjekter i mindre alvorlige narkotikasaker

3.2.1 Generelt

Straffeprosessloven § 192 og § 195 inneholder materielle vilkår om *hvor* det kan ransakes. Første ledd i § 192 regulerer ransaking av eiendom gjennom formuleringen «bolig, rom eller oppbevaringssted», mens første ledd i § 195 regulerer ransaking av person gjennom formuleringen «hans person».

⁴³ Fredriksen (2018) s. 196.

Særlige problemstillinger oppstår i avgrensningen mellom «oppbevaringssted» i § 192 første ledd og «hans person» i § 195 første ledd, og mellom «hans person» og «kroppslig undersøkelse» i strpl. § 157. Skille mellom bestemmelsene vil gjenspeiles i at ransaking av eiendom behandles i punkt 3.3.2, mens ransaking av person og de eventuelle avgrensningene behandles i punkt 3.3.3.

3.2.2 Ransaking av «bolig, rom eller oppbevaringssted»

Med hjemmel i strpl. § 192 første ledd kan det foretas ransaking av «bolig, rom eller oppbevaringssted». Ordlyden «bolig, rom eller oppbevaringssted» forstås som at alle bygninger og innendørsområder kan undersøkes. Slike undersøkelser kalles derfor ofte «husransaker», og kan etter Grl. § 102 første ledd annet punktum kun foretas «i kriminelle tilfeller». Formuleringen «i kriminelle tilfeller» stiller beskjedne krav til sakens alvor, men visse krav til hvor sterk mistanken om en straffbar handling må være.⁴⁴ For å ivareta et betryggende vern av privatsfæren tolkes derfor uttrykket «bolig, rom og oppbevaringssted» vidt for å gjenspeile at husransakelse er et av de større inngrepene i privatlivet til enkeltpersoner. En vid tolkning av uttrykket «bolig, rom eller oppbevaringssted» innsnevrer virkeområdet til ransakingshjemmelen i strpl. § 202 om «sted av annen art enn nevnt i § 192», og er derfor lite betenkelig i lys av legalitetsprinsippet.⁴⁵

En naturlig forståelse av ordlyden «bolig» tilsier stedet en person bruker som bopel. Ordet omfatter både fast og midlertidig oppholdssted, og dermed hytte, campingvogn og hotellrom.⁴⁶ En ordlydstolkning av «rom» kan tilsi at alle steder hvor en person kan bevege seg innenfor fire vegger er omfattet. Kontor, selve bygningsmassen som gulv, vegger og tak, og bakken bygningen står på, er derfor medregnet i «rom».⁴⁷

I de tilfeller en «bolig» ikke er et «rom», kan det aktuelle stedet være omfattet av alternativet «oppbevaringssted». En naturlig språklig forståelse av «oppbevaringssted» tilsier at alle steder og gjenstander hvor noe kan plasseres og lagres er omfattet. Det skilles altså ikke mellom steder eller gjenstander som er utendørs eller innendørs, eller om stedet eller gjenstanden er åpen eller låst. Forarbeidene viser til at parkerte biler og kofferter innlevert til

⁴⁴ Stub (2021) s. 1158.

⁴⁵ Øyen (2022c) s. 342.

⁴⁶ Øyen (2022c) s. 342-343.

⁴⁷ Øyen (2022c) s. 342 med videre henvisninger.

oppbevaring er omfattet.⁴⁸ Andre eksempler kan være båter, skap, kasser, kister, safer, oppbevaringsbokser og containere, men også steder der informasjon lagres, som dagbøker og kalendere.⁴⁹

3.2.3 Ransaking av «hans person»

Personransaking er regulert i strpl. § 195 gjennom formuleringen «ransaking av hans person». Ordlyden «ransaking av hans person» forstås som at personens ytre kropp og det personen har på seg kan undersøkes. Men «hans person» må som nevnt avgrenses mot «oppbevaringssted» i strpl. § 192. En av grunnene til at det er viktig å avgrense «oppbevaringssted» mot «hans person» er fordi det kan følge begrensninger i hvor og når polititjenestepersoners har ransakingsadgang med hjemmel i strpl. § 198 første ledd. Et annet viktig poeng er at polititjenestepersoner kun kan foreta husransakelse hos såkalt tredjemann etter strpl. § 192 tredje ledd, men ikke personransaking av tredjemann med hjemmel i strpl. § 195 tredje ledd, jf. strpl. § 198 annet ledd.

Forarbeidene fremholder at personlig ransaking gjelder undersøkelse av personers «klær, veske o.l. etter gjenstander som kan tjene som bevis eller beslaglegges».⁵⁰ Videre uttales det at ved undersøkelse av en reisendes ryggsekk og håndkoffert vil være mer naturlig å bruke reglene om personransaking.⁵¹ Formuleringene «oppbevaringssted» og «hans person» må dermed avgrenses for *visse* gjenstander, hvor «hans person» først og fremst sikter til en *ting*, mens «oppbevaringssted» først og fremst sikter til et *sted*. Avgrensningen vil dermed være at «hans person» omfatter løsøre gjenstander en person er i umiddelbar besittelse av og bærer med seg på ransakelsestidspunktet. Et viktig unntak fra dette er digital lagring, som *innholdet* på en PC eller mobiltelefon.⁵² Undersøkelse av en mobiltelefon vil dermed falle utenfor virkeområdet til strpl. § 195.⁵³

Både bolig, rom, oppbevaringssted og de gjenstander en person bærer med seg kan som utgangspunkt ransakes av polititjenestepersoner i mindre alvorlige narkotikasaker med hjemmel i strpl. § 192 og § 195. Men ordlyden «hans person» må også avgrenses mot

⁴⁸ NUT 1969: 3 s. 249.

⁴⁹ NUT 1969: 3 s. 249 og Øyen (2022c) s. 343.

⁵⁰ NUT 1969: 3 s. 251.

⁵¹ NUT 1969: 3 s. 249.

⁵² HR-2019-610-A (avsnitt 29).

⁵³ Øyen (2022c) s. 350.

hjemmelen om granskning av person gjennom «kroppslig undersøkelse» i strpl. § 157. En slik avgrensning er viktig i den forstand det bare er retten og påtalemyndigheten som kan beslutte «kroppslig undersøkelse», jf. § 157 tredje og fjerde ledd. Polititjenestepersoner kan dermed kun foreta personransaking på *eget initiativ* med hjemmel i § 195 første ledd.

For å trekke en grense mellom reglene om personransaking og granskning av person må det gjøres en sammenligning av «ransaking av hans person» opp mot en tolkning av «kroppslig undersøkelse» i strpl. § 157. Skille mellom instituttene går i område personers kropp.

Ordlyden «ransaking av hans person» forstås som i hvert fall å omfatte ytre undersøkelser av personens kropp. Standpunktet støttes av forarbeidene, som fremholder at ytre besiktigelse for å lete etter spor på personens kropp i form av klore- eller bitemerker, blod- og sædflekker og kruttslam kan foretas som personransaking.⁵⁴ Samme synspunkt er fremholdt i litteraturen.⁵⁵

En naturlig språklig forståelse av ordlyden «kroppslig undersøkelse» er at alt med en persons kropp, både ytre og indre deler av legemet, samt overgangsområder som hulrom, kan nærmere studeres. Testing og prøver for å se eller hente ut noe fra kroppens indre, som f.eks.

blodprøver og undersøkelse av kroppens hulrom, er i kjernen av kroppslig undersøkelse.⁵⁶

Bestemmelsen gjelder undersøkelser der selve «kroppen eller det som måtte befinne seg i den» blir brukt som reelt bevismiddel.⁵⁷ Også røntgenundersøkelse for å få avklart om mistenkte har slukt en gjenstand regnes som kroppslig undersøkelse.⁵⁸

I juridisk teori er det antatt at hårprøve og undersøkelse av «armhule og (muligens) munnhule» kan foretas som personransaking.⁵⁹ Munnhuleundersøkelse kan etter påtaleinstruksen⁶⁰ § 10-5 utføres av politiet. Men at det kan utføres av politiet er noe annet enn at det kan besluttes. Munnhule må uansett sidestilles med andre hulrom, og omfattes derfor av kroppslig undersøkelse. Et annet grensetilfelle i «tvilsom mellomstilling» er utskraping under neglene.⁶¹ Det argumenteres for at slik undersøkelse nok bør følge reglene for granskning, da det kan ha betydning dersom andre enn mistenkte vurderes undersøkt, og for hvem som kan beslutte og gjennomfører undersøkelsen.⁶² Også spyttprøve vil med

⁵⁴ NUT 1969: 3 s. 223 og s. 251.

⁵⁵ Andenæs (2009) s. 311 og Keiserud (2023) note 3 § 195.

⁵⁶ NOU 1969: 3 s. 251 og NOU 2016: 24 pkt. 14.7.1 s. 333.

⁵⁷ HR-2016-1833-A (avsnitt 20).

⁵⁸ NUT 1969: 3 s. 223 og 251.

⁵⁹ Keiserud (2023) note 3 til kapittel 12 om granskning.

⁶⁰ Forskrift 28. juni 1985 nr. 1679 om ordning av påtalemyndigheten (påtaleinstruksen)

⁶¹ Keiserud (2023) note 3 til § 195.

⁶² Frøberg (2023) note 2 til § 157.

lignende argumentasjon anses som kroppslig undersøkelse, da prøven bruker væske fra kroppens indre. Inngrep i personens kropp vil dermed falle utenfor ransaking av «hans person». Kroppsvisitasjon omfattes, men bare så langt det kun gjelder en rent ytre undersøkelse av kropp og klær.⁶³

Avgrensingen mellom «hans person» og «kroppslig undersøkelse» innebærer at alt som inngår i granskning av person, faller utenfor hvor polititjenestepersoner kan undersøke i mindre alvorlige narkotikasaker. Dette vil bl.a. være blod- og urinprøve, studier av kroppens hulrom i form av munnhule- eller rektalundersøkelse, samt utskraping under neglene og spyttprøve. Det klare materielle skille angående polititjenestepersoners ransakingsadgang, gjøre at betraktninger rundt forholdsmessigheten av kroppslig undersøkelser får en mindre fremtredende plass. Vurdering av forholdsmessigheten av husransakelse og personransaking i mindre alvorlige narkotikasaker vil derimot fortsatt være aktuell.

3.3 Allmenne vilkår for straffeprosessuell ransaking i mindre alvorlige narkotikasaker

3.3.1 Generelt

Bestemmelsene i strpl. § 192 og § 195 inneholder flere allmenne vilkår som knytter seg til overfor *hvem* og *når* ransaking kan foretas. Grunnvilkårene for ransaking gjelder krav til strafferamme, mistanke og relevant formål, samt et generelt vilkår om forholdsmessighet, og den videre fremstillingen vil følge denne rekkefølgen. Tolkningen av hvert vilkår inneholder problemstillinger som legger rammene for *hvem* og *når* polititjenestepersoner har ransakingsadgang i mindre alvorlige narkotikasaker.

3.3.2 Strafferammekrav

Både strpl. § 192 første ledd og § 195 første ledd inneholder et krav om at ransaking kun kan foretas når noen med skjellig grunn mistenkes for «en handling som etter loven kan medføre frihetsstraff». Ordlyden «som etter loven kan medføre» tilsier at det ikke den aktuelle straffen i den konkrete saken som er avgjørende, men strafferammen som oppstilles i straffebudet.

⁶³ Sm. påtaleinstruksen § 10-1 tredje ledd.

Ordlyden «frihetsstraff» forstås som at straffebudet må kunne medføre fengselsstraff. Lengden på fengselsstraffen er ikke nærmere angitt. I annet ledd av både strpl. § 192 og § 195 er det gjort unntak for enkelte mindre alvorlige lovbrudd som har bot som straff.

Etter strpl. § 192 tredje ledd må mistanken gjelde «en slik handling», og ordlyden forstås som at det må gjelde en handling som etter loven kan medføre frihetsstraff, jf. § 192 første ledd. Bestemmelsen i strpl. § 195 tredje ledd krever at mistanken må gjelde en straffbar handling som kan medføre straff i «fengsel i mer enn 6 måneder». Ordlyden «mer enn» tilsier at fengselsstraff *inntil* 6 måneder ikke er tilstrekkelig for at vilkåret anses oppfylt. Det kreves altså minst 6 måneder og 1 dag. Gitt lengden på strafferammene i norsk straffelovgivning vil dette kvalifiserende kravet i praksis tilsi at det kreves fengsel i minst 1 år.⁶⁴ Den høye graden av inngrep ved personlig ransakelse av tredjemann kan begrunne hvorfor bestemmelsen i strpl. § 195 tredje ledd inneholder et strengere strafferammekrav. Inngrepsgraden kan delvis begrunne hvorfor polititjenestepersoner ikke kan beslutte personlig ransaking av tredjemann, jf. strpl. § 198 annet ledd.

I mindre alvorlige narkotikasaker kan som tidligere nevnt besittelse eller bruk straffes med bøter, eller fengsel inntil 6 måneder, eller begge deler, jf. legemiddeloven § 31, jf. § 24 første ledd. For oppbevaring eller erverv etter straffeloven § 231 kan straffen være bøter eller fengsel inntil 2 år. Strafferammen til begge straffebudene tilsier at ransaking etter strpl. § 192 første og tredje ledd samt strpl. § 195 første ledd, i utgangspunktet kan besluttes av polititjenesteperson både i relasjon til oppbevaring og erverv, og besittelse og bruk. Dette gjelder selv om innehavet av mindre mengder narkotika til egen bruk i praksis ofte ender i påtaleunntatelse eller straffeutmålingsfrfall. Men selv om strafferammekravet for ransaking i mindre alvorlige narkotikasaker alltid er oppfylt i relasjon til § 192 og § 195, må polititjenestepersonen uansett vurdere om de andre vilkårene er oppfylt.

⁶⁴ Øyen (2022c) s. 355.

3.3.3 Mistankekrav

3.3.3.1 Allment og skjerpet mistankekrav

Et minstevilkår for å foreta ransaking er at det allmenne kravet for å iverksette etterforskning er oppfylt. Kravet oppstiller at etterforskning kan foretas når det er «rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold», jf. strpl. § 224 første ledd. Med «forhold» forstås hver enkelt straffbar handling. En tolkning er at handlinger må vurderes separat slik at en beslutning om å iverksette etterforskning kan begrenses til å gjelde enkelte sider av et «forhold».⁶⁵ At etterforskningen kan begrenses har en side til mindre alvorlige narkotikasaker. Riksadvokaten har uttalt at ved straffeforfølgning om bruk av narkotika skal ikke tilhørende erverv og besittelse av den samme brukerdosen påtales i konkurrans, da dette ikke anses som god påtaleskikk.⁶⁶

Ordlyden «rimelig grunn» forstås som at det må foreligge en viss mistanke om at det er begått en straffbar handling. I forarbeidene er det fremholdt at det må foreligge en viss sannsynlighet.⁶⁷ Hjemmel for ransaking i § 192 første ledd og § 195 første ledd krever imidlertid at «noen med skjellig grunn mistenkes» for en straffbar handling. Ordlyden «skjellig grunn» forstås som at det må foreligge mer enn kun en viss sannsynlighet, og kan tolkes slik at mistanken må være godt begrunnet eller ha klare holdepunkter. Bruken av ordet «noen» forstås som at mistanken må være personbestemt. I rettspraksis er dette blitt presisert til at det må foreligge sannsynlighetsovervekt for at personen som skal ransakes har begått en handling som kan medføre frihetsstraff.⁶⁸ Dette betyr at ransaking kun kan foretas mot personer når mistanken mot dem tilsier at det er mer sannsynlig at de er skyldig, enn at de ikke er den skyldig i den mistenkte straffbare handlingen.

I mindre alvorlige narkotikasaker må personen som skal ransakes dermed mistenkes for å være mer skyldig enn ikke skyldig i enten bruk, besittelse, oppbevaring eller erverv av mindre mengder narkotika til eget bruk. Et eksempel fra rettspraksis er kjennelsen LB-2022-22335-1 om vurdering av bevisavskjæring i straffesak angående narkotikalovbrudd. Et av spørsmålene var om ruspåvirket kjøring oppfylte skjellig grunn til mistanke om besittelse eller

⁶⁵ Øyen (2022b) s. 415.

⁶⁶ Riksadvokaten (2021) pkt. 7 s. 10.

⁶⁷ NOU 2016: 24 pkt. 14.2.3 s. 303.

⁶⁸ Rt. 1993 s. 1302 (s. 1303) og Rt. 2006 s. 582 (avsnitt 19).

oppbevaring. I den sammenheng viste retten til en uttalelse fra riksadvokaten om at skjellig grunn til mistanke om ruspåvirkning kan gi skjellig grunn til mistanke om bruk eller besittelse.⁶⁹ Lagmannsretten la vekt på at tiltalte hadde gitt opplysninger om jevnlig cannabisbruk grunnet medisinske årsaker inkludert bruk de to foregående kveldene og utslag på tegn- og symptomtest. På bakgrunn av dette fant retten at det forelå skjellig grunn til mistanke om oppbevaring av cannabis i hjemmet, jf. straffeloven § 231. Ruspåvirkningen og opplysningene om bruk ble dermed i saken vurdert til å være klare nok holdepunkter for skjellig grunn til mistanke om oppbevaring.

Hvor klare holdepunktene må være vil variere mellom hver konkret sak. Men mistankekravet utgjør ikke det største hindret for polititjenestepersoners ransakingsadgang da skjellig grunn til ruspåvirkning som sagt kan gi mistanke om bruk eller besittelse. Det er derimot viktig med klarhet om hvilken befatningsform det tas sikte på å etterforske.⁷⁰ Dette er viktig i relasjon til formålet og forholdsmessigheten som utgjør rammene for ransakingen. En annet poeng er at de samme holdepunktene som er tilstrekkelige for at mistankekravet er oppfylt, i enkelte tilfeller ikke vil være fullt tilstrekkelige for at vilkårene om polititjenestepersoners beslutningskompetanse etter strpl. § 198 første ledd er oppfylt.⁷¹

3.3.3.2 Ransaking etter strpl. § 192 tredje ledd og § 195 tredje ledd

Straffeprosessloven åpner i § 192 tredje ledd og § 195 tredje ledd for såkalt tredjemannsransaking. Dette innebærer at en større krets av personer kan ransakes enn bare de med skjellig grunn til mistanke. Men selv om kretsen av personer er større, oppstiller tredje ledd i begge bestemmelsene ytterligere vilkår i tillegg til de vilkårene som fremgår av første ledd. Oppbyggingen av bestemmelsene tilsier at tolkningen av tredje ledd må ses i sammenheng med første ledd.

Tredje ledd i § 192 åpner for at ransaking av eiendom kan foretas «hos andre» når det er «skjellig grunn til mistanke om en slik handling». Ordlyden «skjellig grunn til mistanke» forstås tilsvarende som første ledd med at det kreves sannsynlighetsovervekt. Utrykket «om en slik handling» tilsier at mistanken retter seg mot den straffbare *handlingen* og den tilhørende strafferammen i første ledd. Mistanken er dermed ikke personbestemt.

⁶⁹ Riksadvokaten (2021) pkt. 6.2. s. 8-9.

⁷⁰ Riksadvokaten (2021) pkt. 6.2 s. 8.

⁷¹ Vil nærmere behandles i avhandlingens pkt. 4.4.

Forarbeidene understreker også at det ikke gjelder et slikt krav.⁷² Ransaking etter § 192 tredje ledd kan dermed foretas ved mistanke på saksnivå.⁷³

En naturlig språklig forståelse av ordlyden «hos andre» er at det kan foretas ransaking på steder som tilhører alle andre enn den personen som er omfattet av første ledd. En slik forståelse av ordlyden vil tilsi alle andre enn de med skjellig grunn til mistanke etter første ledd er omfattet av tredje ledd. En snevrere forståelse av ordlyden kan være at «andre» tolkes som «andre enn mistenkte som gruppe», og at personer med moderat mistanke derfor faller utenfor. Hverken forarbeidene eller høyesterettspraksis gir avklaring, men i en lagmannsrettsavgjørelse er det lagt til grunn at ordlyden også omfatter andre mistenkte som ikke med skjellig grunn kan mistenkes for å være skyldig.⁷⁴ Forutberegnelighet og formålet med bestemmelsen støtter denne tolkning, da det vil fremstå lite hensiktsmessig at moderat mistanke gir bedre vern enn ingen mistanke.

I rettspraksis er det presisert at ordet «hos» skal forstås slik at bestemmelsen gjelder ved ransaking av «bolig, rom eller oppbevaringssted», jf. strpl. § 192 første ledd.⁷⁵ Husransakelse kan dermed foretas av sted som tilhører alle personer som ikke med skjellig grunn kan mistenkes, hvor det der mistenkes er utført en handling som medfører frihetsstraff.

Bestemmelsen i strpl. § 192 tredje ledd oppstiller i tillegg tre alternative spesielle vilkår for tredjemannsransaking. Etter nr. 1 kan ransaking skje når handlingen er foretatt eller mistenkte pågrepet «der». Alternativ nr. 2 åpner for tredjemannsransaking når mistenkte har vært «der» under forfølgning på «fersk gjerning eller ferske spor». Ransaking kan etter tredje ledd nr. 3 foretas av sted «der» hvor det er «særlig grunn» til å anta at mistenkte kan pågripes, eller at det kan finnes bevis eller ting som kan beslaglegges, eller det kan finnes ting det kan tas heftelse i.

Ordet «der» forstås som et krav om geografisk nærhet. Alternativ nr. 1 stiller dermed et krav om geografisk nærhet mellom ransakingsstedet og forbrytelses- eller pågripelsesstedet. Vurderingen om nærhet må ses i lys av forbrytelsens og gjerningsstedets karakter.⁷⁶ Ordlyden «fersk gjerning eller ferske spor» i nr. 2 forstås som at det i dette alternativet også stilles krav til tidsmessig nærhet mellom stedet som skal ransakes og stedet for den straffbare handlingen.

⁷² NUT 1969: 3 s. 249.

⁷³ Frøberg (2023) note 4 § 192.

⁷⁴ LE-2020-78995.

⁷⁵ HR-2019-610-A (avsnitt 27).

⁷⁶ Øyen (2022c) s. 344.

Ordlyden «særlig grunn» i nr. 3 forstås som et krav om sannsynlighetsovervekt. Dette er også lagt til grunn i rettspraksis.⁷⁷ Det må dermed være sannsynligovervekt for at et av ransakingsformålene vil oppnås på ransakingsstedet. Der alternativ nr. 1 og 2 har et avgrenset virkeområde, er tilleggsvilkåret i nr. 3 relativt vidt og omfatter i utgangspunktet de andre alternativene. Dette er også påpekt i forarbeidene, uten videre forklaring.⁷⁸

For polititjenestepersoners ransakingsadgang i mindre alvorlige narkotikasaker vil dette i utgangspunktet bety at det med hjemmel i § 192 tredje ledd kan ransakes i alle boliger, rom og oppbevaringssteder hvor en polititjenesteperson mistenker at det er sannsynlighetsovervekt for at det har blitt besittet, brukt, oppbevart eller ervervet mindre mengder narkotika til eget bruk på stedet. Denne vide ransakingsadgangen begrenses derimot av vilkårene om polititjenestepersoners beslutningskompetanse i § 198 første ledd.⁷⁹

Tredje ledd i § 195 åpner for personlig ransaking av «andre enn mistenkte». En naturlig språklig forståelse av «andre enn mistenkte» er at alle andre enn mistenkte etter første ledd er omfattet. En snevrere tolkning er at personer som er mistenkt, men ikke med skjellig grunn, ikke er omfattet. I litteraturen er lagt til grunn at også andre mistenkte personer som ikke kan mistenkes med skjellig grunn, er omfattet.⁸⁰ En annen løsning ville gi personer med moderat mistanke bedre vern enn personer uten mistanke, og bryte med formålet til bestemmelsen.

Etter strpl. § 198 andre ledd første punktum kan ikke polititjenestepersoner foreta «personlig ransaking av andre enn mistenkte» uten samtykke eller beslutning etter strpl. § 197. Ordlyden «personlig ransaking av andre enn mistenkte» forstås som at bestemmelsen regulerer et unntak fra personransaking av tredjemann etter strpl. § 195 tredje ledd. Uten samtykke eller beslutning etter § 197, innebærer dette at det kun er personer som kan mistenkes for å være mer skyldig enn uskyldig for en straffbar handling som medfører frihetsstraff, som kan personlig ransakes av polititjenestepersoner, jf. § 195 første ledd.

For at polititjenestepersoner skal kunne personlig ransake i mindre alvorlige narkotikasaker, må mistanken om bruk, besittelse, oppbevaring eller erverv av mindre mengder narkotika dermed vurderes opp mot *hver* enkelt person, og det må foreligge sannsynlighetsovervekt, jf. strpl. § 195 første ledd. At en person klart observeres å bruke narkotika betyr ikke at andre

⁷⁷ Rt. 1999 s. 805 (s. 806).

⁷⁸ NUT 1969: 3 s. 249.

⁷⁹ Nærmere drøftet i punkt 4.4.

⁸⁰ Øyen (2022c) s. 341.

personer på stedet uten videre kan personlig ransakes. Dette gjelder eksempelvis en gruppe ungdommer som lukter cannabis og hvor det blir funnet narkotika ved siden av gruppen, eller en person som befinner seg på eller ankommer et sted der det ransakes mot huseier. Det må dermed være klare holdepunkter for at hver enkelt person i en gruppe kan mistenkes for befatning med narkotika, slik at hver enkelt kan personlig ransakes av polititjenestepersonen med hjemmel i § 195 første ledd.

For ransaking i mindre alvorlige narkotikasaker er det blitt presisert av riksadvokaten at etterforskning om salg av narkotika må innrettes mot den som faktisk mistenkes for salg.⁸¹ Hvis formålet med etterforskningen er å avdekke en ukjent selger, må vilkårene for tredjemannsransaking være oppfylt for at personen som det mistenkes at besitter, bruker eller har ervervet mindre mengder narkotika til eget bruk, skal ransakes.⁸² En konsekvens av denne presiseringen er at polititjenestepersoner i disse tilfellene må innhente beslutning fra retten eller påtalemyndigheten om personlig ransaking av tredjemann, jf. strpl. § 197, jf. § 195 tredje ledd.

3.3.4 Krav til relevant ransakingsformål

Ransakingsformålene er konkret angitt i strpl. § 192 og § 195. Etter § 192 første ledd kan det husransakes for å «sette i verk pågrepelse eller for å søke etter bevis eller etter ting som kan beslaglegges eller som det kan tas heftelse i». Etter § 195 første ledd kan det foretas personransaking for «oppdagelse av bevis eller av ting som kan beslaglegges eller som det kan tas heftelse i». Oppbyggingen av både § 192 og § 195 viser at tredje ledd i begge bestemmelsene anerkjenner de samme ransakingsformålene som første ledd.⁸³

Ordene «søk» og «oppdagelse» forstås som å lete. Søk etter eller oppdagelse av «bevis» forstås som at det å lete etter informasjon som kan belyse det straffbare forholdet mistanken gjelder er et relevant ransakingsformål. I forarbeidene er dette presisert til at *alt* som kan tjene til oppklaring av saken er bevis.⁸⁴ Dette gjelder både positive funn i form av fingeravtrykk, dokumenter o.l., og negative funn dersom det er fravær av informasjon.⁸⁵

⁸¹ Riksadvokaten (2021) pkt. 7 s. 10.

⁸² Riksadvokaten (2021) pkt. 6.5 s. 10.

⁸³ Øyen (2022c) s. 356.

⁸⁴ NUT 1969: 3 s. 249.

⁸⁵ Frøberg (2023) note 2 § 192.

Ordlyden søk etter eller oppdagelse av «ting som kan beslaglegges» forstås som at det å lete etter fysiske objekter som kan konfiskeres er et relevant formål. I forarbeid til ny straffeprosesslov er det presisert at «ting» omfatter også «gass og væsker av enhver art samt blodprøver og annet biologisk materiale» i tillegg til elektronisk lagrede opplysninger.⁸⁶ Etter beslagshjemmelen i strpl. § 203 kan ting som «antas å ha betydning som bevis» beslaglegges. De fysiske objektene som konfiskeres må dermed ha en viss bevisverdi som kan belyse den straffbare handlingen mistanken gjelder.

Etter strpl. § 198 tredje ledd kan en polititjenesteperson som med rettens eller påtalemyndighetens beslutning skal pågripe en mistenkt «i dette øyemed foreta ransaking av hans bolig, rom, eller på sted hvor det er særlig grunn til å anta at han oppholder seg». Ordlyden forstås som at ransaking kan foretas av polititjenesteperson for å komme seg inn til stedet der mistenkte oppholder seg med det formål om å pågripe mistenkte. Bestemmelsen er altså en kompetanseregulering som begrenser ransaking til å være et virkemiddel for å iverksette en pågripelse.⁸⁷ Begrensingen innebærer at det er mistenktes person det skal søkes etter eller spor av hvor mistenkte befinner seg.⁸⁸ Leting etter bevis eller gjenstander med annet formål faller dermed utenfor.

Både strpl. § 192 og § 195 anerkjenner dermed bevisstilling og beslag som relevante ransakingsformål. I tillegg er pågripelse et relevant formål ved husransakelse. Ransakingsformålene viser at ransaking har en side mot de beslektede tvangsmidlene, altså regelverket om beslag og pågripelse, samt granskning.⁸⁹ Siden det er de andre tvangsmidlene som er formålet med ransaking, kan ransaking dermed kategoriseres som et middel for å nå et mål, aldri et mål i seg selv. Således vil ransaking ofte være det første steget i en potensielt lengre inngrepsprosess.

Kravet til relevant ransakingsformål innebærer at den konkrete ransakingen må være et relevant etterforskningskritt i relasjon til den mindre alvorlige narkotikaovertrampelsen som utgjør grunnlaget for ransakingen. Dette kan ses i sammenheng med etterforskningens formål om «å skaffe til veie de nødvendige opplysninger», jf. strpl. § 226 første ledd. Etterforskning skal ikke være en tilfeldig innsamling av fakta, men en formålsstyrt prosess.⁹⁰

⁸⁶ NOU 2016: 24 pkt. 14.8.1 s. 336-337.

⁸⁷ Øyen (2022c) s. 364.

⁸⁸ Frøberg (2023) note 6 § 198.

⁸⁹ Øyen (2022c) s. 332.

⁹⁰ Riksadvokaten (1999) s. 2.

Narkotikaovertredelsen som det er mistanke om er utført, utgjør dermed rammen for hva det kan søkes aktivt etter bevis for under ransaking.

At ransakingen må knyttes til narkotikaovertredelsen, underbygges av at en annen tolkning ville vært i strid med legalitetsprinsippet i Grl. § 113. Sideformål som å skape ro, ivareta velferd eller beskytte barns sikkerhet gjør derimot ikke en ellers velbegrunnet ransaking ulovlig.⁹¹ Men slike legitime sideformål kan ikke begrunne mer utstrakte inngrep enn det som er relevant for etterforskningen av den mindre alvorlige narkotikaovertredelsen som ligger til grunn for ransakingen.

3.3.5 Krav til forholdsmessighet

Utgangspunktet er at ransaking er et inngripende tiltak i privatsfæren og eiendomsretten. For slike tiltak stilles det krav til forholdsmessighet, jf. Grl. § 102 og EMK⁹² artikkel 8 som verner om retten til respekt for privatliv og hjem. For å ivareta respekten for rettigheten må både begrunnelsen for og utførelsen av ransakingen samsvare med graden av inngrepsstyrken. Særlig for mindre alvorlige overtredelser medfører forholdsmessighetskravet begrensninger i hvor inngripende tiltak som kan iverksettes.

I tillegg til kravet om forholdsmessighet i Grunnloven og EMK, er det en egen forholdsmessighetsbestemmelse i strpl. § 170 a. Av bestemmelsen følger det at et tvangsmiddel bare kan brukes når det er «tilstrekkelig grunn til det», og tvangsmiddelet ikke «etter sakens art og forholdene ellers ville være et uforholdsmessig inngrep». Bestemmelsen gjelder generelt for all tvangsmiddelbruk,⁹³ herunder også ransaking.

Ordlyden «tilstrekkelig grunn» forstås som at det må foreligge et minimum av nødvendighet. Samme oppfatning er fremholdt i forarbeidene til ny straffeprosesslov.⁹⁴ Kravet er i forarbeidene forstått som både oppstille en forutsetning om at formålet med ransakingen ikke må kunne oppnås med mindre inngripende tiltak, og at ransakingen må være egnet til å realisere formålet med en viss sannsynlighet. Liknede krav fremgår av EMK art. 8 ved at det må påvises at ransaking svarer til et presserende samfunnsmessig behov slik at inngrepet

⁹¹ Riksadvokaten (2021) pkt. 2 s. 3.

⁹² Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende rettigheter, Roma 4. november 1950 (EMK).

⁹³ Følger av bestemmelsens plassering i loven.

⁹⁴ NOU 2016: 24 pkt. 14.3.4.1 s. 312.

anses forholdsmessig holdt opp mot formålet med inngrepet, sett i lys av relevante interesser som må avveies i vurderingen.⁹⁵

Videre kan ikke ransaking foretas hvis det ville være et «uforholdsmessig inngrep». Ordlyden «uforholdsmessig inngrep» forstås som at det henviser til en rettslig standard eller terskel. Hva som er forholdsmessig, må tolkes i lys av sin samtid og endringer i samfunnets syn på alvorligheten av en straffbar handling.⁹⁶ Konkret for samfunnets syn på alvorligheten av de mindre alvorlige narkotikasaker kan både en strafferamme i nedre sjikt, det etablerte straffnivået fra nyere Høyesterettspraksis om straffutmåling, samt deler av Stortingets behandlingen av rusreformen, tas til inntekt for at graden av alvorlighet er lav.⁹⁷ Kravet medfører dermed at ikke alle lovhjemlede ransakinger er tillatt selv om ransakingen i og for seg er nødvendig og har et legitimt formål.⁹⁸

I vurderingen av hva som er forholdsmessig må «sakens art» vurderes. I den sammenheng har riksadvokaten uttalt at mindre alvorlige narkotikasaker i seg selv sjeldent innebærer integritetskrenkelser, og at det i stor grad ikke er andre skadelidte eller fornærmede.⁹⁹ Dette kan tolkes som at mindre alvorlige narkotikaovertrедelser sitt lave skadepotensiale for andre enn den rusavhengige selv, kan tilsi at begrensningene i forholdsmessighetskravet bør veie tyngre i vurderingen av om ransaking er et nødvendig og forholdsmessig tiltak. Utgangspunktet kan dermed være at terskelen for når ransaking anses forholdsmessig i mindre alvorlige narkotikasaker kan anses høyere.

Ordlyden «forholdene ellers» tilsier at forholdsmessigheten ved ransaker er en helhetsvurdering. Sentrale momenter vil være overfor hvem eller hvor det skal ransakes, hvordan det ransakes og hvilke konsekvenser en ransaking kan få for den ransaking rettes mot.¹⁰⁰ Andre momenter som kan være relevante er graden av sannsynlighet knyttet til om ransakingen fører til funn av narkotika, og hvor stort behov det er for å ransake sett i lys av ransakingsformålet. Graden av sannsynlighet for narkotikafunn vil variere fra sak til sak, men som et generelt utgangspunkt må ransakingen i mindre alvorlige narkotikasaker basere seg på konkrete holdepunkter. Holdt opp mot ransakingsformålet, kan ikke ransaking iverksettes med tanke om tilfeldighetsfunn. Videre viser momentet om behov tilbake til

⁹⁵ Paradiso and Campanelli v. Italy (avsnitt 181).

⁹⁶ Riksadvokaten (2022a) pkt. 3.1 s. 11.

⁹⁷ Øyen (2022b) s. 416.

⁹⁸ Riksadvokaten (2021) pkt. 4 s. 4.

⁹⁹ Riksadvokaten (2021) pkt. 4 s. 5.

¹⁰⁰ Øyen (2022c) s. 359 og Riksadvokaten (2021) pkt. 4 s. 5.

nødvendighetskravet. En konkret vurdering av forholdsmessigheten til ransakingen krever dermed en klar forståelse av hva som er etterforskningsformålet, jf. strpl. § 226. Ransaking kan f.eks. ikke tas i bruk av politiet i forebyggende virksomhet utenfor straffesaker.¹⁰¹

I kjennelsen LB-2022-22335-1 ble forholdsmessigheten av en husransakelse vurdert. I saken hadde politiet foretatt både personransaking og bilransaking forut for husransakelsen. Lagmannsretten viste i sin vurdering til uttalelser fra riksadvokaten om at antatt ruspåvirkning kan gi skjellig grunn til mistanke om besittelse, og at skjellig grunn til mistanke om besittelse normalt vil gi hjemmel for å foreta en skånsom personransaking.¹⁰² Videre trakk retten frem riksadvokaten sin vurdering at dersom det ikke ble gjort funn under personransakingen, ville det uten *særlig holdepunkter* for at vedkommende hadde narkotika hjemme hos seg, ikke være skjellig grunn til mistanke om besittelse eller oppbevaring der og dermed ikke grunnlag for husransakelse.¹⁰³ Lagmannsretten fant at dette ikke var et spørsmål om mistanke, men heller et spørsmål om forholdsmessighet etter strpl. § 170 a. Lagmannsretten mente likevel at riksadvokatens beskrivelse gjaldt på tidspunktet for husransakelsen i den foreliggende saken, og var enig i et krav om særlige holdepunkter.

Retten fremholdt at forholdsmessighetskravet fordrer en «avveining av de grunnleggende interesser som gjør seg gjeldende i den aktuelle situasjonen».¹⁰⁴ Interessene det ble vist til var bl.a. oppklaringsbehovet, graden av sikkerhet for at ransakingen førte til oppklaring, om det fantes mindre inngripende tiltak, betydning av rett til privatliv og alvor av ransaking i privatlivet.

I saken hadde mistanken om besittelse oppstått som følge av mistanke om ruspåvirket kjøring. Personen hadde også opplyst om jevnlig cannabisbruk av medisinske årsaker. Siden person- og bilransaking ikke ga funn, mente lagmannsretten at polititjenestepersonen først burde kartlagt tiltalte sine opplysninger om lovlig foreskrevet cannabis før husransakelse ble besluttet. Selv om mistanke om ruspåvirket kjøring kunne tilsi at det var forholdsmessig å undersøke om han oppbevarte ytterligere narkotiske stoffer, ble det lagt vekt på at strpl. § 170 a gir anvisning på et minsteinngrepsprinsipp, og at undersøkelse om lovlig tilgang ville vært en mindre inngripende fremgangsmåte. Lagmannsretten la også vekt på at mistanken

¹⁰¹ Riksadvokaten (2022a) pkt. 3.1 s. 11.

¹⁰² Riksadvokaten (2021) pkt. 6.2 s. 9.

¹⁰³ Riksadvokaten (2021) pkt. 6.2 s. 9.

¹⁰⁴ LB-2022-22335-1.

dreide seg om et mindre alvorlig straffbart forhold. Selv om det var skjellig grunn til mistanke om oppbevaring av narkotika, mente retten det var uforholdsmessig å ransake hans bolig.

Lagmannsrettens vurdering kan tolkes som at en ransaking ikke kan anses forholdsmessig så lenge det foreligger minst ett mindre inngripende tiltak som ikke er prøvd. En slutning fra dette er at alle andre tiltak som kan føre til at ransakingsformålet oppnås, må være iverksatt før en ransakelse foretas. Dette kan utledes fra det generelle nødvendighetskravet og vil også gjelde i de situasjonene hvor påvirkning av narkotika gir skjellig grunn til mistanke om bruk. I slike tilfeller er det flere mindre inngripende tiltak som kan iverksettes før polititjenestepersoner i det hele tatt foretar ransaking. Både innledende samtaler og avhør av mistenkte hvor personen forteller om sin rusmiddelbruk, samt undersøkelser i form av tegn og symptomer kan gjennomføres. Slike tiltak kan langt på vei avdekke eller bekrefte bruken, som igjen kan tilsi at sakens «forhold» er oppklart, jf. strpl. § 224. Uten foregående tiltak av mindre inngripende karakter, kan både person- og husransakelse anses uforholdsmessig sett i lys av inngrepets styrke og sakenes alvorlighet.

Videre utledet lagmannsretten i LB-2022-22335-1, i samsvar med riksadvokaten, et krav om *særlige holdepunkter* for videre husransakelse etter personransaking. Kravet kan forstås som en presiserende tolkning av forholdsmessighetskravet i strpl. § 170 a, ved at ordlyden tolkes som en glidende skala. Jo mer inngripende ransakingen er, jo sterke holdepunkter kreves det for å iverksette. Et kvalifiserende krav om *særlige holdepunkter* for ransakinger for mindre alvorlige lovbrudd vil tilsi at terskelen for hva som anses forholdsmessig blir høyere jo sterke tiltak som tenkes iverksatt. I de mindre alvorlige narkotikasaker taler reelle hensyn som sakenes art og alvorlighet, samt mindre oppklaringsbehov og at ransaking er et inngripende tiltak i privatlivet, i retning av at kravet til klare holdepunkter må justeres i sammenheng med styrkegraden av inngrepet. En slik tolkning vil ivareta retten til respekt for privatliv og hjem etter Grl. § 102 og EMK artikkel 8 da det hindrer at inngripende ransaking gjennomføres, med mindre det klart foreligger oppklaringsbehov om andre forhold eller saken er tilstrekkelig alvorlig.

De minst inngripende tiltakene, som f.eks. skånsom personransaking, kan dermed være forholdsmessige, så lenge ransakingen bygger på de klare holdepunktene som utgjør skjellig grunn til mistanke og holdes innenfor rammene av ransakingsformålet. Ytterligere ransaking, som f.eks. en etterfølgende husransakelse, kan i tilfeller av bruk eller besittelse anses uforholdsmessige hvis det ikke foreligger noe mer enn de innledende holdepunktene som ga

skjellig grunn til mistanke. Et konkret utslag av denne tolkningen er at saker om bruk eller besittelse i utgangspunktet kan anses oppklart etter anvendelse av minst inngripende tiltakene som er tilgjengelig. Vurderingene av forholdsmessigheten til ransaking ved bruk og besittelse, må først og fremst begrunnes i at ransaking anses som et inngripende tiltak i lys av sakens art og alvorlighet, men også at det får konsekvenser for de berørte, og av hensyn til ressursbruk. Behovet for oppklaring og kriminalitetsbekjempelse veier i slike saker mindre tungt.

Ved observasjon av bruk vil dermed skånsom personransaking og beslag være forholdsmessige tiltak fordi det kan benyttes for å oppklare saken. Spørsmål om et eventuelt funn gir grunnlag for videre mistanke om andre forhold må vurderes konkret. Men i vurderingen av om ytterligere ransaking utover observasjon, funn og beslag er forholdsmessig, må oppklaringsbehovet avveies mot sakens art og alvorlighet. Tilsier omstendighetene at narkotikaen var til eget bruk, kan ytterligere etterforskning anses uforholdsmessig. Riksadvokaten har i den sammenheng vurdert det slik at uten videre opplysninger vil det i utgangspunktet være uforholdsmessig å ransake bolig og mobiltelefon.¹⁰⁵ En slik vurdering kan også overføres til de sakene hvor bruk eller besittelse kan knyttes til erverv. I de tilfellene mistanken om bruk kan bekreftes, og bruksdelen av saken er oppklart, kan forutgående erverv og besittelse av brukerdosen i utgangspunktet normalt anses oppklart.¹⁰⁶

¹⁰⁵ Riksadvokaten (2021) pkt. 6.4 s. 9.

¹⁰⁶ Riksadvokaten (2021) pkt. 6.5 s. 10.

4 Polititjenestepersoners beslutningskompetanse for ransaking

4.1 Innledning

Polititjenestepersoners kompetansegrunnlag etter strpl. § 198 første ledd lyder slik:

«Uten beslutning som nevnt i § 197 kan politimann foreta ransaking:

1. på sted som nevnt i § 193,
2. når mistenkte treffes eller forfølges på fersk gjerning eller ferske spor, eller
3. når det er sterk mistanke om en handling som etter loven kan medføre straff av fengsel i mer enn 6 måneder, og det er nærliggende fare for at formålet med ransakingen ellers vil forspilles.»

Av bestemmelsen fremkommer det at kompetansen er tillagt «politimann». Med «politimann» forstås en tjenesteperson i politiet som ikke tilhører påtalemyndigheten. Ordlyden omfatter derimot ikke enhver som arbeider i politietaten, bare de personer som har politimyndighet etter politiloven § 20. Polititjenestepersoner kan i de nærmere angitte tilfellene «foreta» ransaking, og forstås som at polititjenestepersoner både kan beslutte, og gjennomføre ransakingen.

Dette kapittelet tar sikte på å analysere vilkårene om beslutningskompetanse som må være oppfylt for at polititjenestepersoner kan foreta ransaking i mindre alvorlige narkotikasaker. Bestemmelsen i strpl. § 198 første ledd er derimot et unntak fra både lovens hovedregel i strpl. § 197 første ledd om rettens prøving av ransakingsvilkårene, og påtalemyndighetens beslutningskompetanse i § 197 annet ledd. Jeg vil derfor først gjennomgå hovedregelen og påtalemyndighetens unntaksbestemmelse for å vise hvorfor vilkårene i § 198 første ledd er av vesentlig rettssikkerhetsmessig betydning. Betydningen tilsier at polititjenestepersoner må være aktsomme med å overholde bestemmelsens grenser, og ikke tolke den utvidede.¹⁰⁷ Etter redegjørelsen av vilkårene i § 197 vil jeg rette oppmerksomheten mot polititjenestepersoners beslutningskompetanse i § 198 første ledd med særlig fokus på alternativ nr. 2.

¹⁰⁷ Riksadvokaten (2022a) pkt. 3.2.3 s. 14.

4.2 Rettens primærkompetanse

Hovedregelen om beslutningskompetanse for ransaking følger av strpl. § 197 første ledd som fastslår at «[u]ten vedkommendes skriftlige samtykke kan ransaking etter §§ 192 [...] og 195 bare foretas etter beslutning av retten». En naturlig språklig forståelse av ordlyden tilsier at beslutningskompetansen utelukkende tilligger retten, dersom vedkommende ransakingen rettes mot ikke frivillig samtykker skriftlig.

Det kan derimot stilles spørsmålsteget ved om samtykke i tilfeller av ransaking kan utgjøre et eget rettsgrunnlag. En forståelse er at det neppe foreligger et «inngrep» etter EMK artikkel 8 eller GrL § 113 hvis den ransakingen rettes mot samtykker. Et samtykke fratar ransaking hele preget av å være et «inngrep», så lenge samtykket er gitt frivillig.¹⁰⁸ Spørsmålet er om ransakingshjemlene i straffeprosessloven må tolkes slik at samtykke kan erstatte lovhjemmel. Rettskildene gir lite veiledning når spørsmålet skal besvares, og i litteraturen er løsningen omdiskutert.¹⁰⁹

Uenighetene i litteraturen omhandler delvis hvor mye vekt samtykke skal tillegges. I de tilfellene der lovens materielle situasjonsbetingelser ikke er oppfylt er det et spørsmål om samtykke kan utgjøre et eget rettsgrunnlag.¹¹⁰ Det klare utgangspunktet er at samtykke kun har betydning for beslutningskompetansen.¹¹¹ For mindre alvorlige narkotikasaker har det blitt presisert at politiet ikke skal ta initiativ til å innhente samtykke til ransaking i tilfeller der de materielle vilkårene ikke er oppfylt.¹¹² Men vurderingen vil stille seg annerledes dersom vedkommende på eget initiativ foreslår ransaking med det formål å sjekke seg selv ut av saken.¹¹³ For undersøkelser etter mistenktes initiativ som i det ytre har karakter av ransaking uten at de materielle vilkårene er oppfylt, må det likevel sikres notoritet om mistenktes begjæring.¹¹⁴

Kravet til skriftlighet for samtykke er ment å sikre at personen som skal ransakes virkelig samtykker. Ved ransaking av bolig, rom eller oppbevaringssted etter § 192 må eieren eller

¹⁰⁸ Posevini v. Bulgaria (avsnitt 75) – ikke inngrep etter EMK art. 8 nr. 2 hvis personen frivillig samtykker.

¹⁰⁹ Øyen (2022c) s. 334 med videre henvisninger i fotnote 11.

¹¹⁰ Keiserud (2023) note 2 § 197.

¹¹¹ NOU 2016: 24 pkt. 14.7.3 s. 334.

¹¹² Riksadvokaten (2021) pkt. 7 s. 11.

¹¹³ Sml. strpl. § 241, se også Andenæs (2009) s. 314.

¹¹⁴ Riksadvokaten (2021) pkt. 7 s. 11.

brukeren av stedet samtykke, mens ved personransaking etter § 195 må den personen som skal ransakes samtykke.¹¹⁵

Sett bort ifra diskusjonen rundt samtykke er forståelsen av hovedregelen i strpl. § 197 første ledd klar: Retten skal beslutte ransaking når den materielle ransakingshjemmelen finnes i strpl. § 192 eller § 195. Bestemmelsen gir retten primærkompetanse, men det følger av anklageprinsippet i strpl. § 63 at rettens kompetanse forutsetter begjæring fra påtalemyndigheten.¹¹⁶ I praksis er det uansett ikke sjelden retten beslutter ransaking, da bruken av påtalemyndighetens og polititjenestepersoners beslutningskompetanse er utstrakt.¹¹⁷ Påtalemyndighetens og polititjenestepersoners kompetanse er imidlertid ikke pliktbestemmelser. Påtalemyndigheten kan sende begjæring til retten selv om lovens vilkår er oppfylt, mens en polititjenesteperson kan forelegge spørsmålet om beslutning for påtalemyndigheten.

I vurderingen av om en sak bør forelegges retten eller påtalemyndigheten, er et viktig element rettssikkerheten til den ransakingen rettes mot og til andre som berøres. Vurderingen av rettssikkerhet har en side til domstolskontroll av ransakingsbeslutninger. En domstolskontroll i forkant, underveis eller i etterkant, med tilstrekkelige rettssikkerhetsgarantier, er sentralt. Jo mer inngripende ransaking er, jo tyngre veier rettssikkerheten til de berørte personene. I den sammenheng innebærer lovkravet i EMK artikkel 8 nr. 2 at nasjonale regler må inneholde adekvate og effektive garantier mot misbruk for å beskytte de rettsgoder som er vernet i artikkel 8 nr. 1. EMD har uttalt at retten må være “particularly vigilant where the authorities are empowered under national law to order and effect searches without a judicial warrant”.¹¹⁸

Hensynet til rettssikkerhet er dermed best ivaretatt ved rettens behandling av ransakingsvilkårene. Men for å sikre hensyn til effektivitet og ressursbruk er det sjeldent retten behandler ransakingsbegjæringer. I mindre alvorlige narkotikasaker vil rask behandling ofte være kritisk for spesielt å avklare bruk av narkotika. En grundig gjennomgang av ransakingsvilkårene fra rettens sin side vil da ikke forekomme. Ifølge forarbeidene har uansett hverken mistenkte, siktede eller tredjepersoner rett til å uttale seg før beslutningen treffes fordi formålet med ransakingen lett kan forspilles.¹¹⁹

¹¹⁵ Øyen (2022c) s. 364.

¹¹⁶ Sml. Rt. 1997 s. 1590 der beslutning om beslag ble opphevet da begjæring kun gjaldt ransaking.

¹¹⁷ NOU 2016: 24 pkt. 14.7.6 s. 336.

¹¹⁸ *Tortladze v. Georgia* (avsnitt 58).

¹¹⁹ Ot.prp. nr. 53 (1983-1984) pkt. 3.5.9 s. 99.

4.3 Påtalemyndighetens sekundærkompetanse

Det første unntaket fra rettens primærkompetanse følger av strpl. § 197 annet ledd første punktum om at dersom det er «fare ved opphold» kan «påtalemyndigheten» beslutte ransaking med hjemmel i strpl. § 192 og § 195. Bestemmelsen gir påtalemyndigheten sekundærkompetanse i kraft av hastekompetanse, og favner vidt.¹²⁰ Med «påtalemyndigheten» forstås enhver som tilhører påtalemyndigheten i politiet etter strpl. § 55a første ledd nr. 3, har kompetansen til å beslutte ransaking, jf. strpl. § 67 første ledd første punktum.

En naturlig språklig forståelse av ordlyden «fare ved opphold» tilsier at det må være mulig at formålet med ransakingen går tapt dersom påtalemyndigheten må vente på rettens beslutning. I teorien er det uttalt at det må foreligge en rimelig konkret fare om at formålet med ransakingen forspilles i det tilfellet påtalemyndigheten etter fremsatt begjæring til retten, må avvente rettens beslutning.¹²¹ Sannsynlighetsovervekt kreves altså ikke. Sentrale moment kan være tidspunktet og stedet for ransakingen, sannsynlighet for bevisforspillelse og sakens alvorlighet. I saker om narkotikabruk vil mengden av narkotika i kroppen reduseres med tid og det er derfor særlig momentet om bevisforspillelse som vil tilsi at det er «fare ved opphold».

Det likevel ikke tilstrekkelig at det anses som upraktisk å innhente rettens beslutning.¹²² Lovens oppbygning er at rettens beslutning alltid bør innhentes når det ikke foreligger samtykke eller fare ved opphold.¹²³ En slik ordning sikrer hensynet til rettssikkerhet, men ivaretar også hensynene effektivitet og oppklaring.

Både retten og påtalemyndigheten sin beslutning skal «så vidt mulig» være skriftlig og «opplyse om hva saken gjelder, formålet med ransaking og hva den skal omfatte», jf. strpl. § 197 tredje ledd. Dette forstås som at beslutningen bør nedtegnes med en konkret anvisning av hva som er rammene for ransakingen. Beslutningen må altså konkretisere det materielle

¹²⁰ Øyen (2022c) s. 362.

¹²¹ Frøberg (2023) note 3 § 197.

¹²² Frøberg (2023) note 3 § 197.

¹²³ NUT 1969: 3 s. 251 og NOU 2016: 24 pkt. 14.7.6 s. 336.

hjemmelsgrunnlaget, ransakingsformålet, og hvor eller overfor hvem ransaking kan foretas.¹²⁴ Det er derimot ikke krav at det gis en kort beskrivelse av det straffbare forhold.¹²⁵

Kravet om skriftlighet må ses i sammenheng med opplysningsplikten om at en ransakingsbeslutning skal «leses opp eller forevises» den ransakingen rettes mot, jf. strpl. § 200. Utgangspunktet er begrunnet i at ransaking anses som et inngripende og viktig skritt.¹²⁶ Formkravet er imidlertid ikke absolutt, da ransakingsbeslutning kan gjøres muntlig med forbehold om «snarest mulig» nedtegning, jf. strpl. § 197 tredje ledd annet punktum. Ransaking kan være lovlig selv om ansvarlig påtalemyndighet ikke har nedtegnet beslutningen.¹²⁷ Dette kan tolkes som at skriftlighetskravet ikke er et gyldighetskriterium, men at det skal sikre notoritet.

Det er ikke et tilsvarende skriftlighetskrav til polititjenestepersoners beslutninger etter strpl. § 198. Fravær av kravet kan delvis begrunnes med at ransakingsbeslutninger av polititjenestepersoner ofte må treffes etter en rask overveielse av sakens opplysninger og kun bygge på egne eller kollegaers observasjoner på stedet, samt informasjon mottatt fra publikum eller operasjonssentralen.¹²⁸ I de tilfellene polititjenestepersoners beslutningskompetanse er aktuell veier dermed hensynet til effektivitet og oppklaring tyngre. Men ransakingsbeslutningen må vise til hva som er hjemmelsgrunnlaget for beslutningskompetansen. Opplysningsplikten i strpl. § 200 gjelder også når ransakingen foretas av polititjenesteperson med hjemmel i § 198 første ledd.

¹²⁴ Øyen (2022c) s. 365.

¹²⁵ Sml. § 175.

¹²⁶ Se NUT 1969: 3 s. 241, jf. s. 251.

¹²⁷ LH-2008-166173.

¹²⁸ Øyen (2022c) s. 364.

4.4 Polititjenestepersoners beslutningskompetanse for ransaking med hjemmel i strpl. § 198 første ledd

4.4.1 Beslutningskompetanse med hjemmel i § 198 første ledd nr. 3

Etter strpl. § 198 første ledd nr. 3 har polititjenestepersoner hastekompetanse til å foreta ransaking når det er «sterk mistanke» om en handling som etter loven kan medføre «straff av fengsel i mer enn 6 måneder» og det er «nærliggende fare» for at formålet med ransakingen ellers vil forspilles.

Kravet om «sterk mistanke» forstås som at det må foreligge mer enn sannsynlighetsovervekt. I rettspraksis er vilkåret presisert til å innebære et krav om *betydelig* sannsynlighetsovervekt, der mistanken må referere til konkrete straffbare forhold.¹²⁹ Vilkåret krever derimot ikke at mistanken er personbestemt, kun at en straffbar handling er begått.¹³⁰

Handlingen mistanken relaterer seg til må kunne medføre «fengsel i mer enn 6 måneder». I likhet med strpl. § 195 tredje ledd tilsier vilkåret at det kreves *fengsel* i minst 6 måneder og 1 dag, som i praksis tilsier 1 år i fengsel som minstestStraff. Dette gjelder også de tilfeller der det er uttrykkelig fastsatt i det aktuelle straffebudet at bot kan anvendes i tillegg til fengselsstraff.¹³¹ En konsekvens er at § 198 første ledd nr. 3 ikke hjemler polititjenestepersoners ransakingsadgang i tilfeller hvor mistanken retter seg mot bruk eller besittelse etter legemiddeloven § 31, jf. § 24 første ledd. For at polititjenestepersoner skal kunne ransake eiendom eller person etter § 198 første ledd nr. 3 i mindre alvorlige narkotikasaker, må derfor sterk mistanke rette seg mot oppbevaring eller erverv etter straffeloven § 231. Hvis det ikke foreligger betydelige mistanke om oppbevaring eller erverv kan det ikke ransakes av polititjenesteperson med hjemmel i første ledd nr. 3. Det mest nærliggende eksempelet er at polititjenestepersonen klart observerer at vedkommende kjøper narkotika og på det grunnlag beslutter ransaking.

Det må også foreligge «nærliggende fare» for at formålet med ransakingen vil forspilles. En naturlig språklig forståelse av ordlyden «nærliggende» tilsier at det må være en plausibel eller

¹²⁹ Rt. 1993 s. 1025 (s. 1027)

¹³⁰ Keiserud (2023) note 4 § 198.

¹³¹ Keiserud (2023) note 4 § 198.

overhengende risiko for at formålet forspilles. Det er dermed ikke tilstrekkelig kun at det tenkes at formål vil forspilles, det må kreves noe mer. Kravet om «nærliggende fare» har blitt forstått som at det må være en konkret og reell fare, og at det minst må være sannsynlighetsovervekt for at denne faren realiserer seg.¹³² I vurderingen vil farekravet være relativt og måtte vurderes konkret sett i lys av sakens alvor og ransakingsformålet.¹³³ Eksempelet om at polititjenestepersonen som klart observerer vedkommende kjøpe narkotika, må dermed *også* vurdere det som en reell fare at den kjøpte narkotikaen ikke kan beslaglegges eller benyttes som bevis hvis ransakingen ikke iverksettes.

De skjerpete kravene til mistanke, strafferamme og fare for formålsforspillelse tilsier at polititjenestepersoner har en begrenset hastekompetanse for ransaking av eiendom eller person i mindre alvorlige narkotikasaker. Riksadvokaten har i den sammenheng uttalt at i de tilfeller vakthavende jurist kan nås på telefon vil polititjenestepersoner bare unntaksvis ha selvstendig beslutningsmyndighet i kraft av hastekompetanse.¹³⁴ En av grunnene til at hastekompetansen til polititjenestepersoner er så begrenset kan delvis begrunnes med at en ransaking uten hjemmel er et veldig alvorlig inngrep som ikke kan rettes opp i når det først er iverksatt. At det oppstilles ekstra strenge krav i de situasjonene hvor politiet selv beslutter ransaking uten å ha observert eller har ferske spor av den straffbare handling, er derfor ikke urimelig.¹³⁵ Hvis ikke vilkårene i strpl. § 198 nr. 3 er oppfylt, må retten eller påtalemyndigheten beslutte ransaking etter strpl. § 197.

4.4.2 Beslutningskompetanse med hjemmel i § 198 første ledd nr. 2

4.4.2.1 Innledning

I denne delen skal jeg analysere kompetansen polititjenestepersoner har til å foreta ransaking «når mistenke treffes eller forfølges på fersk gjerning eller ferske spor», jf. strpl. § 198 første ledd nr. 2. Underliggende spørsmål er hvor klare holdepunkter det må være for *hvem* mistenkte er, og *hva* mistenkte har gjort. Underproblemstillinger gjelder hvor lang tid det kan ha gått siden den straffbare handlingen ble fullbyrdet eller de aktuelle spor ble avsatt, og

¹³² Fredriksen (2016) s. 29.

¹³³ Frøberg (2023) note 4 § 198.

¹³⁴ Riksadvokaten (2021) pkt. 5.2 s. 6.

¹³⁵ Fredriksen (2016) s. 29.

hvilken geografisk nærhet det må være mellom stedet for ransakingen og det stedet mistenkte treffes eller forfølges.

Et annet spørsmål ved tolkningen av strpl. § 198 første ledd nr. 2 er om ordlyden kan forstås på samme måte som tilsvarende formuleringer i andre bestemmelser. Tilsvarende formuleringene kommer helt eller delvis til uttrykk i bl.a. strpl. § 176 første ledd annet punktum om borgerarrest, strpl. § 192 tredje ledd nr. 2 om ransaking av tredjemanns eiendom, og strpl. § 206 første ledd andre punktum om beslag. Da alle bestemmelsene fremkommer i straffeprosessloven, taler hensynene til harmoni og sammenheng i regelverket i retning av at formuleringene bør tillegges samme meningsinnhold. I litteraturen er det lagt til grunn at forståelsen av formuleringene er sammenfallende.¹³⁶ Rettskilder som omtaler andre bestemmelser anses derfor å være relevante ved tolkningen av § 198 første ledd nr. 2. Det vil imidlertid være enkelte forskjeller fra de bestemmelsene som inneholder inngrepskriteriet «fare ved opphold». Ordlyden skiller seg tilsvarende fra påtalemyndighetens hastekompetanse i strpl. § 197 andre ledd og hastekompetansen etter strpl. § 198 første ledd nr. 3. Uten et slikt element kommer spørsmålene om innholdet i «fersk gjerning» og særlig «ferske spor», mer på spissen.¹³⁷

4.4.2.2 «Når mistenkte treffes eller forfølges på fersk gjerning eller ferske spor»

Polititjenestepersoner kan foreta ransaking «når mistenkte treffes eller forfølges på fersk gjerning eller ferske spor», jf. strpl. § 198 første ledd nr. 2. Bestemmelsen inneholder vidt utformede materielle vilkår med alternative elementer, og legger opp til en konkret vurdering. Beslutningskompetansen omfatter ransaking av eiendom med hjemmel i strpl. § 192 første til tredje ledd, og personransaking med hjemmel i strpl. § 195 første ledd og annet ledd. Kompetansen omfatter ikke personransaking av tredjemann, jf. strpl. § 198 annet ledd.

Ordlyden «mistenkte» forstås som vedkommende politiet har konkrete holdepunkter for at har utført en straffbar handling. Ordlyden oppstiller ikke et eget kvalifisert beviskrav om «skjellig grunn» og sannsynlighetsovervekt. Utgangspunktet er likevel at mistankekravet i strpl. § 192 første ledd eller § 195 første ledd må være oppfylt. Mistenkte kan etter bestemmelsen

¹³⁶ Keiserud (2023) note 3 § 198 og Bjerke (1986) s. 45.

¹³⁷ Fredriksen (2016) s. 26.

ransakes når vedkommende treffes eller forfølges på «fersk» gjerning eller «ferske» spor. Ordlyden «fersk» forstås som at vilkårene til polititjenestepersoners beslutningskompetanse inneholder begrensninger i tid og rom. Et tilsvarende standpunkt er fremholdt i teorien.¹³⁸

En naturlig språklig forståelse av ordlyden «fersk gjerning» tilsier at en handling er under utførelse eller at en handling nettopp har blitt utført. Ordet «gjerning» forstås som den objektive gjerningsbeskrivelsen i et straffebud. At mistenkte «treffes eller forfølges» på fersk gjerning forstås som at polititjenestepersonen oppdager og tar mistenkte under utførelsen av eller rett etter den straffbare handlingen er fullbyrdet.

I kjennelsen LB-2022-22335-1 var det spørsmål om ransaking av tiltales bolig var besluttet i strid med reglene om polititjenestepersoners adgang til å beslutte ransaking på «fersk gjerning eller ferske spor», jf. strpl. § 198 første ledd nr. 2. Lagmannsretten tolket «fersk gjerning» som at ransaking bare kan skje der mistenkte «påtreffes i situasjoner med umiddelbar tilknytning til det lovbruddet som etterforskingen skal kaste lys over». Retten hentet støtte for tolkningen i riksadvokatens uttalelser om at vilkåret innebærer at gjerningspersonen oppdages under selve forøvelsen av lovbruddet eller umiddelbart etter, samtidig som det er klart at vedkommende er gjerningspersonen.¹³⁹

I LB-2022-22335-1 var lagmannsrettens vurdering at mistenkte ikke ble påtruffet eller forfulgt på «fersk gjerning», ettersom husransakelsen ble gjennomført for å kaste lys over oppbevaring av narkotika, som var et annet straffbart forhold enn det mistenkte ble påtruffet i forbindelse med.¹⁴⁰ For selv om § 198 første ledd nr. 2 hjemler både personransaking og ransaking av eiendom, kan det stilles spørsmålstegn ved om husransakelse alltid kan iverksettes bare det foreligger fersk gjerning eller ferske spor. Det loven åpner for, er å foreta ransaking «når» mistenkte treffes eller forfølges på fersk gjerning eller ferske spor.

Ordlyden «når» forstås som at det er tidspunktet mistenkte blir tatt eller innhentet som er relevant. Ordet rommer dermed en tidsmessig begrensning.¹⁴¹ Der fersk gjerning og ferske spor viser til hvor mistenkte er eller har vært, sikter ordet «når» til tidspunktet for at ransakingen kan skje. Idet mistenkte treffes eller forfølges må ransaking besluttes og gjennomføres på stedet. Er det tidspunktet forbigått opphører dermed også

¹³⁸ Fredriksen (2016) s. 21 og Øyen (2022c) s. 363.

¹³⁹ Riksadvokaten (2021) pkt. 5.2 s. 6.

¹⁴⁰ Det ble påpekt at polititjenestepersonen skulle lagt til grunn at mistanken om ruspåvirket kjøring ville bli avklart idet A avla en rustest.

¹⁴¹ Fredriksen (2016) s. 28.

beslutningskompetansen til polititjenestepersonen etter § 198 første ledd nr. 2. Et eksempel på begrensningen kan være en tyv som blir tatt på fersk gjerning og personlig ransaket med hjemmel i § 198 første ledd nr. 2. Politiet beslaglegger tyvegodsset, men ønsker å fortsette letingen ved å ransake boligen til tyven. En husransakelse måtte i dette tilfellet bli besluttet av påtalemyndigheten etter § 197 annet ledd, da gjerningen ikke lenger ville være «fersk» på *tidspunktet* for husransakelsen. Begrensningen har i litteraturen blir beskrevet som at det i realiteten også etter § 198 første ledd nr. 2 «til en viss grad [...] foreligger krav om fare ved opphold».¹⁴² Kravet er derimot vesentlig mer begrenset enn ved f.eks. pågrepelse etter § 176 første ledd, hvor inngrepskriteriet gjelder uttrykkelig og ubetinget.

For selve oppfyllelsen av vilkåret «fersk gjerning» er det klart at en gjerning ikke kan bli mer «fersk» enn når personen oppdages under utførelsen av en handling som dekker gjerningsbeskrivelsen i et straffebud. Et eksempel fra rettspraksis er LG-2006-88621, hvor tollvesenets hund tydelig markerte da tiltalte passerte. Lagmannsretten fant at markeringen oppfylte vilkåret i strpl. § 176 første ledd annet punktum om at enhver kan foreta pågrepelse dersom «den mistenkte treffes eller forfølges på fersk gjerning eller ferske spor». Tiltalte hadde gått forbi tollvesenet med en innpakning på nærmere 50 gram heroin, og ble dermed påtruffet og forfulgt på fersk gjerning for oppbevaring av narkotika.

Men gjerningen er også «fersk» hvis handlingen nettopp har blitt utført. Dette legges også til grunn i juridisk litteratur, hvor det klassiske eksempelet er en person som blir observert med varer fra en butikk rett utenfor et knust butikkvindu.¹⁴³ Forholdene tilsier da med stor sikkerhet at det er den observerte personen som har knust vinduet og stjålet varene fra butikken.

Sikkerheten for at riktig person er tatt med vilkåret «fersk gjerning» kan dermed knyttes sammen med «mistenkte». Riksadvokaten har i den sammenheng uttalt at ved bruk av «fersk gjerning» er ikke sterk mistanke tilstrekkelig.¹⁴⁴ En slutning fra dette er at det må være mer enn betydelig sannsynlighetsovervekt for at vedkommende er den som har utført den straffbare handlingen. Vilkåret «fersk gjerning» er imidlertid ikke ment som et beviskrav om mistenktes *skyld*, men har som formål å ivareta rettssikkerheten til personer.¹⁴⁵ Den høye graden av sikkerhet som bør foreligge for at alternativet om «fersk gjerning» benyttes, sikrer

¹⁴² Fredriksen (2016) s. 28.

¹⁴³ Fredriksen (2016) s. 19 med videre henvisning.

¹⁴⁴ Riksadvokaten (2021) pkt. 5.2 s. 6.

¹⁴⁵ Fredriksen (2016) s. 19.

at uskyldige personer ikke blir forvekslet med «mistenkte» og dermed utsatt for vilkårlig ransaking. Resultatet er i realiteten at personen som skal ransakes etter å ha blitt truffet eller forfulgt på «fersk gjerning» med stor sannsynlighet bør være den rette «mistenkte».

Den sikreste bruken av «fersk gjerning» i mindre alvorlige narkotikasaker vil være åpenlys bruk, besittelse, oppbevaring eller erverv av narkotika. I slike tilfeller har som oftest politiet selv observert overtredelsen, og vilkåret byr da sjeldent på problemer. Opplysninger i form av at en person kontakter politiet og tilstår narkotikabruk eller besittelse omfattes også av «fersk gjerning».¹⁴⁶ En polititjenesteperson som tar beslutningen om ransaking etter alternativet «fersk gjerning» er dermed sikker på *hvem* mistenkte er, *hva* mistenkte har gjort, og *hvor* og *når* den straffbare handlingen ble utført.

Der «fersk gjerning» utgjør den sikre kjernen i bestemmelsens virkeområde, er det er glidende overgangen til alternativet i «ferske spor». Den sikreste bruken av «ferske spor» ligger derfor tett opp til «fersk gjerning» i tilfellene rett etter den straffbare handlingen er utført.

Yttergrensene av «ferske spor» er derimot langt mer usikker. Usikkerheten knytter seg da til de nevnte spørsmålene om *hvem* mistenkte er, *hva* mistenkte har gjort, og *hvor* og *når* den straffbare handlingen ble utført. Om vilkåret «ferske spor» er oppfylt vil måtte vurderes konkret, men en nærmere tolkning av rettskildene kan avklare hvor langt yttergrensen strekker seg.

En naturlig språklig forståelse av ordlyden «ferske spor» tilsier at det må være mulig å se eller vite hvilken vei vedkommende nylig har tatt. I kjernen av ordet «spor» er fysiske fotspor eller signalement av personen. Men også annen informasjon som kan peke i retning av hvor personen er eller har vært, som f.eks. lyd, lukt og vitneutsagn, vil kunne omfattes. At mistenkte «treffes eller forfølges» på ferske spor forstås som at polititjenestepersonen tar eller innhenter mistenkte ved å bruke den tilgjengelige informasjonen som leder til personen. Et eksempel på «tradisjonell» forfølging er at man ser tyven løpe nedover gaten eller et vitne opplyser at mistenkte nettopp løp inn i et hus og han pågripes der relativt kort tid senere.¹⁴⁷ Et annet klassisk eksempel er situasjonene der politiet finner fotspor i snøen og følger fotsporene frem til mistenkte.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Riksadvokaten (2022a) pkt. 6.2.1 s. 28.

¹⁴⁷ Bjerke (1986) s. 30.

¹⁴⁸ Andersen (2009).

I kjennelsen LB-2022-22335-1 ble ordlyden tolket som at det foreligger «ferske spor som sier noe om hvor vedkommende har tatt veien». Det ble vist til riksadvokaten sine uttalelser om at forfølgning på «ferske spor» sikter til de tilfeller der det er klart i hvilken retning en gjerningsperson kan forfølges fra et gjerningssted.¹⁴⁹ Dette er i samsvar med juridisk teori som har beskrevet forfølgning på «ferske spor» som at forfølgningen finner sted i direkte tilknytning til lovbruddet eller at det er klart hvilken vei gjerningsmannen har tatt.¹⁵⁰ For begrensningen i tid er dagen etter den straffbare handlingen nevnt som en helt øvre grense da sjansen for personforveksling mellom mistenkte og uskyldige etter hvert vil bli for stor.¹⁵¹

Et eksempel fra rettspraksis på den mer sikre bruken av «ferske spor» er saken LE-2000-111. Politiet hadde besluttet ransaking av leilighet etter observasjon av hasjpipe og to pesola-vekter på et hjørnebord i kombinasjon med lukt som tydet på at det var røykt hasj i leiligheten. Ifølge rapporten fra ransakingen var grunnlaget «friske spor», men lagmannsretten uttalt seg ikke om alternativene og la til grunn at ransakingen uansett var i samsvar med § 198 første ledd nr. 2. Etter riksadvokatens syn var det mest nærliggende å benytte vilkåret truffet på «fersk gjerning», med forutsetning om at lukten tilsa at røykingen nettopp hadde skjedd.¹⁵² Kombinasjonen av brukerutstyr og lukt ga dermed klare nok holdepunkter og tidsmessig og geografisk nærhet til at vilkåret var oppfylt.

Et annet eksempel på klare nok holdepunkter og nærhet er LF-2019-72638. I saken hadde politiet fått melding om ruspåvirket kjøring og oppsøkte tiltaltes bolig. Lagmannsretten foretok ingen tolkning av ordlyden, men sluttet seg til tingrettens vurdering om at meldingene politiet hadde mottatt om kjøringen, i kombinasjon med at det var alkohol i bilen og at motoren var varm, tilsa at det forelå «ferske spor», jf. § 198 første ledd nr. 2. Kombinasjonen av de klare holdepunktene og den tidsmessige og geografiske nærheten gjorde at politiet kunne forfølge tiltalte på ferske spor fra bilen til boligen, og husransake.

I LB-2022-22335-1 fant lagmannsretten i samsvar med riksadvokaten at ordlyden «ferske spor» gir grunnlag for husransakelse der gjerningspersonen løper inn i en leilighet med politiet etter seg. I slike situasjoner kan også tredjemanns eiendom ransakes da forfølgningen skjer i direkte tilknytning til den straffbare handlingen, og det er utvilsomt at veien

¹⁴⁹ Riksadvokaten (2021) pkt. 5.2 s. 6.

¹⁵⁰ Keiserud (2023) note 3 § 176 og Bjerke (1986) s. 30.

¹⁵¹ Fredriksen (2016) s. 21.

¹⁵² Riksadvokaten (2022a) pkt. 3.2.3 s. 14 med videre henvisning i fotnote 7.

gjerningspersonen har tatt for å komme seg unna er på tredjemanns eiendom, jf. § 192 tredje ledd nr. 2.

Videre var lagmannsretten i LB-2022-22335-1 også enig med riksadvokaten i at observasjon av gjenstander som kan ha bevisverdi, som f.eks. brukerutstyr synlig gjennom et kjellervindu, ikke innebærer at mistenkte forfølges på ferske spor. Til forskjell fra riksadvokaten er det i litteraturen ikke uttrykkelig fremholdt at observasjoner av gjenstander som kan ha bevisverdi, ikke i seg selv kan utgjøre «ferske spor». Riksadvokatens syn for at slike gjenstander ikke kan utgjøre ferske spor begrunnes med at det gjelder et krav om umiddelbar tilknytning til forøvelsen av lovbruddet, som må gjelde da det etter ordlyden kreves at «mistenkte [...] forfølges på [...] ferske spor».¹⁵³ Selv om brukerutstyr blir observert, må det enten være sikre holdepunkter for at bruk av narkotika har skjedd, eller opplysninger om når og hvor bruken eventuelt har funnet sted. Et konkret eksempel som ifølge riksadvokaten ikke inngår i «ferske spor» vil være observasjon av person med rullepapir antatt for cannabisbruk, på et offentlig sted hvor det har vært klaget på narkotikabruk.¹⁵⁴ Hvis ikke det foreligger hverken sikre holdepunkter eller opplysninger er det dermed tvilsomt at kravet til nærhet i tid og rom er oppfylt.

Formålsbetraktninger tilsier at polititjenestepersoners beslutningskompetanse kun skal foreligge i de akutt oppståtte situasjoner da dette best vil ivareta rettssikkerheten til de som risikerer å bli utsatt for en person- eller husransakelse. Hensyn til effektivitet, oppklaring og kriminalitetsbekjempelse kan likevel tale i retning at polititjenestepersoners beslutningskompetanse etter § 198 første ledd nr. 2 ikke bør bli for begrenset.

4.4.2.3 Nærmere om særlige problemstillinger knyttet til «ferske spor» i mindre alvorlige narkotikasaker

I mindre alvorlige narkotikasaker kan det stilles spørsmålsteget ved om testmetoden «tegn og symptomer» kan utgjøre «ferske spor» for bruk av narkotika. Riksadvokaten har uttalt at det straffbare etter legemiddeloven § 24 er å *bruke* narkotika, ikke selve *ruspåvirkningen* i etterkant av inntaket.¹⁵⁵ Spørsmålet er om ruspåvirkning er «ferske» nok spor. I litteraturen er det uttalt at spor etter bruk som kan observeres i personens pupiller, må «trolig regnes som et

¹⁵³ Riksadvokaten (2022a) pkt. 3.2.3 s. 15.

¹⁵⁴ Riksadvokaten (2022a) pkt. 6.2.1 s. 29.

¹⁵⁵ Riksadvokaten (2022a) pkt. 6.2.1 s. 28.

ferskt spor selv om det skulle ha gått lang tid (flere dager), forutsatt at påvisningsmetoden er sikker».¹⁵⁶ Med forutsetning om sikker påvisningsmetode er begrunnelsen at det er «liten risiko for at ransaking på dette grunnlaget skulle rette seg mot en uskyldig», og dermed også lite betenkelig at påtalemyndigheten ikke tar beslutningen.

Riksadvokaten har på sin side uttalt at det ikke kan legges til grunn at noen treffes eller forfølges på fersk gjerning eller ferske spor

«bare fordi vedkommende fremtrer som ruset av annet enn alkohol. Rusen kan også være utslag av et inntak som er gjort timer i forveien og på et helt annet sted. For å kunne gjennomføre ransaking etter straffeprosessloven § 198 første ledd nr. 2 må det foreligge observasjoner som ganske klart viser at inntaket er gjort på stedet kort tid i forveien».¹⁵⁷

Selv om ruspåvirkningen og testmetoden kan gi klare holdepunkter kreves det, i tråd med den foregående tolkningen av ordlyden, tidsmessig og geografisk nærhet for «ferske spor». Dette vil også gjelde spor av bruk som kan observeres i personens pupiller, som kan være utslag av nervøsitet o.l. Det bør dermed avgrenses mot utstrakt bruk av testmetoden «tegn og symptomer» som grunnlag for «ferske spor» lang tid etter inntak. Disse begrensningene kan også gjelde ved lukt av f.eks. cannabis. Det kan være at lukten i seg selv ikke utgjør tilstrekkelig nærhet i tid eller rom. For å kunne gjennomføre ransaking etter straffeprosessloven § 198 første ledd nr. 2 må det derfor foreligge andre klare holdepunkter, som f.eks. brukerutstyr. En slik tolkning vil ivareta hensynet til rettssikkerhet til personen ransaking kan rettes mot, siden det minsker sjansene for vilkårlig ransaking.

Problemstillingene om «ferske spor» kan komme særlig på spissen i situasjoner ved bruk av narkotikahund. I utgangspunktet kan slike spor regnes som ferske da de fortsatt kan forfølges. Graden av sikkerhet for at det faktisk er rette vedkommende politiet ledes til ved å følge hundens anvisninger, vil derimot være avgjørende i vurderingen.¹⁵⁸ Men selv om hunden kan følge sporene, er ikke det ensbetydende med at det rettslige vilkåret om «ferske spor» uten videre er oppfylt. Av hensyn til rettssikkerhet og forholdsmessighet vil også anvendelsen av narkotikahund måtte begrenses i tid og rom. At flere personer er til stede vil ikke automatisk

¹⁵⁶ Fredriksen (2016) s. 27.

¹⁵⁷ Riksadvokaten (2022a) pkt. 6.2.1 s. 28, hentet fra riksadvokatens saknummer 131/18-63 klageavgjørelse datert 4. september 2018.

¹⁵⁸ Fredriksen (2016) s. 27.

medføre at de «ferske sporene» kan utgjøre klare holdepunkter mot alle som er der. Støtte for tolkningen kan finnes i riksadvokaten sin vurdering av tilfellet hvor en narkotikahund markerte på en gruppe på mer enn fem personer på et offentlig sted og hele gruppen ble personransaket, tvilsomt kunne være hjemlet av «ferske spor».¹⁵⁹ Ved slik bruk av § 198 første ledd nr. 2 har også begrensningen i polititjenestepersoners ransakingsadgang om personlig ransaking etter § 195 første ledd aktualitet. Skjellig grunn til mistanke må kunne knyttes til hver enkelt person i gruppen for et konkret straffbart forhold.

Andre konkrete tilfeller som kan tenkes å ikke å være omfattet av «ferske spor», er en nabo banker på inngangsdøren mens politiet ransaket boligen eller observasjon av rullepapir og en liten pose med hvitt pulver ved siden en gruppe ungdommer.¹⁶⁰ Selv om slike observasjoner kan være holdepunkter for mistanke, er de ikke nødvendigvis nok for den grad av sikkerhet strpl. § 198 første ledd oppstiller om *hvem* gjerningspersonen er, *hva* som har blitt utført, samt *når* og *hvor* handlingen eventuelt har blitt utført.

En annen problemstilling vil være tilfellene hvor politiet under ransaking kommer over bevis som knytter seg til et *annet* straffbart forhold enn det som begrunner den iverksatte ransakingen. Den alminnelige forståelsen av lovens ordlyd kan tilsi at slike bevis er å anse som ferske spor. Spørsmålet er imidlertid om mistenkte kan sies å «treffes eller forfølges» på ferske spor, når beviset som danner grunnlaget for mistanken er fremskaffet ved en allerede besluttet ransaking, og ikke før ransakingen ble besluttet.

Et eksempel kan være at vedkommende blir observert bruke narkotika, og en personransaking blir iverksatt. Under personransakingen blir det funnet tyvegods. Selv om politiet i et slikt tilfelle er sikker på hvem gjerningspersonen er, og i stor grad *hva* det er personen har utført, kan det knytte seg usikkerhet til *hvor* og *når* den straffbare handlingen ble fullbyrdet. Med mindre det er klare holdepunkter for tidsmessig og geografisk nærhet til ransakingsstedet, kan dette tilsi at tyvegodsset ikke er «ferske spor». Tyvegodsset vil selvfølgelig kunne bli beslaglagt, men polititjenestepersonens ransakingsadgang etter § 198 første ledd nr. 2 for videre undersøkelser vil være begrenset.

Alternativene i § 198 første ledd nr. 2 gir i utgangspunktet tilstrekkelig rettssikkerhet fordi «fersk gjerning» eller «ferske spor» skal innebære at polititjenestepersonen er sikker på *hvem*

¹⁵⁹ Riksadvokaten (2022a) pkt. 6.2.1 s. 29.

¹⁶⁰ Riksadvokaten (2022a) pkt. 6.2.1 s. 29.

som er gjerningspersonen og *hva* gjerningspersonen har gjort, samt *hvor* og *når* en konkret straffbar handling har skjedd. Ut ifra de klare holdepunktene må det være mulig å skjønne hvor mistenkte har vært og dermed hvor mistenkte er. Jo lenger tid det går fra den straffbare handlingen er utført til det blir ransaket, eller jo lenger unna åstedet er fra ransakingsstedet, jo større usikkerhet er det knyttet til hvem den mistenkte er. De klare holdepunktene for «ferske spor» skal i likhet med «fersk gjerning» sikre at uskyldige personer ikke blir forvekslet med «mistenkte» og dermed utsatt for vilkårlig ransaking. Er ikke vilkårene i § 198 første ledd nr. 2 oppfylt, må hjemmel for ransaking søkes i § 198 første ledd nr. 3. Hvis det skulle oppstå tvil vil den sikreste løsning være å ringe jourhavende. Da forsvinner begrensingene knyttet til «ferske spor», og det blir nok med skjellig grunn til mistanke.

5 Avsluttende bemerkninger

Som avhandlingen viser, er det flere nyanser ved polititjenestepersoners ransakingsadgang i etterforskningen av mindre alvorlige narkotikasaker. Den til dels vage utformingen av ransakingshjemplene kan ses i sammenheng med målsetningen om å avdekke og forfølge straffbare handlinger, og er valgt fordi lovgiver ikke ønsker at polititjenestepersoner skal oppleve å stå handlingslammet tilbake når en straffbar handling først blir utført. Samtidig som den vage utformingen er politiets styrke i effektiv kriminalitetsbekjempelse, kan den også anses som en svakhet. Dette balansepunktet griper rett i dilemmaets kjerne om politiets behov for effektiv kriminalitetsbekjempelse, samtidig som de rettssikkerhetsmessige garantiene skal overholdes.¹⁶¹ Det lovtekniske valget ved utformingen av ransakingshjemplene innebærer at de som skal anvende lovene i praksis, må ha detaljerte kunnskaper om lovens bestemmelser gjennom forarbeid, juridisk litteratur og rundskriv for å vite den egentlige rekkevidden av de enkelte bestemmelsene, da disse rettskildene kan pålegge flere begrensninger. Dette kan anses som en svakhet ved regelverket. At det straffeprosessuelle lovverket i mange tilfeller hovedsakelig anvendes av personer uten juridisk utdanning, kan i den sammenheng utgjøre et rettssikkerhetsmessig problem.

Men dette problemet hviler langt ifra bare på polititjenestepersoners skuldre. Påtalemyndigheten har også en viktig rolle, spesielt gjennom faglig ledelse og som legalitetskontrollør. Presiseringene og direktivene fra riksadvokaten har likevel vært nødvendig i den grad det nå gjennomføres opplæring og oppfølgingen på området av polititjenestepersoner og ledelsen i påtalemyndigheten. Høyesterett har i den sammenheng påpekt at riksadvokatens oppfølgende undersøkelse viste en markert forbedring i notoritet og polititjenestepersoners bruk av hjemmelen i strpl. § 198 første ledd nr. 2.¹⁶²

Ordlyden i strpl. § 198 første ledd nr. 2 ble i sin tid videreført fra straffeprosesslov 1887. Med hjemmel i dagjeldende straffeprosesslov § 223 andre ledd andre punktum kunne polititjenestepersoner foreta ransaking uten rettens beslutning eller ordre fra påtalemyndigheten «naar en Person forfølges paa frisk Gjerning eller friske Spor». Regelen ble til i en tid med helt andre kommunikasjonsmuligheter. Men bortsett fra språklige oppdateringer er ordlyden tilnærmet helt lik som da den ble utformet på 1880-tallet for over

¹⁶¹ NOU 2009: 12 pkt. 3.4.4.1 s. 32.

¹⁶² HR-2022-2420-A (avsnitt 32).

130 år siden. Det kan stilles spørsmålsteget ved hvorfor ordlyden ikke har blitt oppdatert tidligere, da moderne kommunikasjon i lang tid har gjort det mulig å kontakte påtalemyndigheten og innhente beslutning på veldig kort tid. Samtidig vil det alltid kunne oppstå situasjoner hvor en slik innhenting må avveies mot hensyn til effektivitet, oppklaring og ressursbruk.

I forslag til ny straffeprosesslov er bestemmelsen i strpl. § 198 første ledd derimot fjernet. Ordlyden i ny § 14-3 tredje ledd bokstav b) om myndighet til å beslutte tvangstiltak er foreslått som «[t]jenestepersoner i politiet som ikke tilhører påtalemyndigheten, kan dersom formål med tiltaket ellers vil kunne forspilles, foreta [...] ransaking».¹⁶³ Om forslaget er mer hensiktsmessig enn den nåværende ordlyden er en egen diskusjon. Der nåværende problemstillinger forsvinner, kan nye alltid oppstå.

Nye problemstillinger oppstår i hvert fall rundt narkotikasaker. Særlig på den politiske arenaen gjenstår det å se om Norge følger i takt med deler av utviklingen i Europa.¹⁶⁴ Men i dagens lovverk kan de mindre alvorlige narkotikasakene fremstå som å være i en slags «mellomstilling». Befatning til eget bruk av mindre mengder narkotika kan straffes med fengsel. Mulighet for slik straff kan i seg selv tilsi at det gjelder mer alvorlige forbrytelser, og synet fra lovgivers side på narkotikaovertrедelser generelt er at det er høyst uønsket i samfunnet. Nyere praksis fra Høyesterett og påtalemyndigheten viser derimot at dette synet er i ferd med å endre seg for mindre alvorlige narkotikasaker. Dette tilsynelatende avviket mellom hvordan mindre narkotikaovertrедelser reguleres i lovverket, og den praksisen som i dag legges til grunn, fremstår i hvert fall som lite hensiktsmessig på lengre sikt.

Selv om enkelte presiseringer om polititjenestepersoners ransakingsadgang kan få konsekvenser for etterforskning og ressursbruk, vil det etter straffeprosessloven fortsatt være adgang til å gripe inn overfor åpenlys befatning med narkotika, også i de tilfellene vedkommende er klart rusavhengig. Rettslig adgang til å forfølge velbegrunnet mistanke om salg er dessuten ikke påvirket. Bruk av konduite i lys av prinsippet om opportunitet tilsier likevel at der saker trolig vil ende med påtaleunntatelse, kan dette ofte være et godt argument for ikke å følge opp mulige observasjoner. Som ellers vil det være nødvendig å utvise skjønn, spesielt i kontakt med åpne rusmiljøer, da det er ingen absolutt plikt til å forfølge enhver mistanke om et straffbart forhold.

¹⁶³ NOU 2016: 24 pkt. 1.2 s. 47.

¹⁶⁴ Snoen (2022) og Lefdal (2023).

Kildeliste

Lovregister

Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven - Grl).

Lov 1. august 1887 nr. 5 om Rettergangsmaaden i Straffesager (straffeprosessloven 1887) (*opphevet*).

Lov 18. juni 1965 nr. 4 om vegtrafikk (vegtrafikkloven).

Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven – strpl).

Lov 4. desember 1992 nr. 132 om legemidler m.v. (legemiddeloven).

Lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet (politiloven).

Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven).

Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven).

Lov 18. juni 2021 nr. 117 om endring i straffeloven.

Forskrifter

Forskrift 14. februar 2013 nr. 199 om narkotika (narkotikaforskriften).

Forskrift 28. juni 1985 nr. 1679 om ordning av påtalemyndigheten (påtaleinstruksen).

Lovforarbeider

NUT 1969: 3 Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker fra Straffeprosesslovkomiteen (Komiteen til revisjon av straffeprosessloven).

NOU 2002: 4 Ny straffelov Straffelovkommisjonens delutredning VII.

NOU 2009: 12 Et ansvarlig politi Åpenhet, kontroll og læring.

NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov.

NOU 2019: 26 Rusreformen – fra straff til hjelp.

Ot.prp. nr. 53 (1983-1984) Om lov om ikraftsetting og endring av den nye straffeprosessloven m m.

Prop. 92 L (2020-2021) Endringer i helse- og omsorgstjenesteloven og straffeloven m.m. (rusreform – opphevelse av straffansvar m.m.).

Innst. O. nr. 72 (1984-1985) Innstilling frå justiskomiteen om ikraftsetting og endring av den nye straffeprosessloven m.m.

Innst. 612 L (2020-2021) Innstilling fra helse- og omsorgskomiteen om Endring i helse- og omsorgstjenesteloven og straffeloven m.m. (rusreformen – opphevelse av straffansvar m.m.) og om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Jan Bøhler, Per Olaf Lundteigen, Kjersti Toppe og Trygve Slagsvold Vedum om at rusavhengige ikke skal straffeforfølges.

Litteratur

- Auglend (1998) Auglend, Ragnar L., Henry John Mæland og Knut Røsandhaug, *Politirett*, 1. utgave (Oslo 1998).
- Andenæs (2009) Andenæs, Johs, *Norsk straffeprosess*, 4. utgave ved Tor-Geir Myhrer (Oslo 2009).
- Bernt (2021) Bernt, Jan Fridthjof, «§113», *Grunnloven – Historisk kommentarutgave 1814-2020* (red. Ola Mestad og Dag Michalsen), 2021 s. 1253-1262.
- Bjerke (1986) Bjerke, Hans Kristian, *Straffeprosessuelle tvangs- og rettsmidler*, 2. utgave (Oslo 1986).

- Fredriksen (2016) Fredriksen, Steinar, «Polititjenestepersoners og privatpersoners adgang til å benytte straffeprosessuelle tvangsmidler», *Tidsskrift for strafferett* årg. 16 nr. 1, 2016 s. 8-34.
- Fredriksen (2018) Fredriksen, Steinar, *Innføring i straffeprosess*, 4. utgave (Oslo 2018).
- Frøberg (2023) Frøberg, Thomas, Gert Johan Kjelby, Anders Løvlie og Runas Torgersen, «Straffeprosessloven Karnov Lovkommentarer» (digital versjon på lovdata.no), à jour per 01.03.2023.
- Gröning (2019) Gröning, Linda, Erling Johannes Husabø og Jørn Jacobsen, *Frihet, forbrytelse og straff*, 2. utgave (Bergen 2019).
- Harbo (2021) Harbo, Tor-Inge, «Forholdsmessighet», *Jussens venner* vol. 56 nr. 5, 2021 s. 315-368.
- Huitfeldt (2022) Huitfeldt, Iver, ««Ransaking og rus» – en kommentar», *Lov og rett* vol. 61 nr. 10, 2022 s. 666-668.
- Jacobsen (2020) Jacobsen, Jørn, Erling Johannes Husabø, Linda Gröning og Asbjørn Strandbakken, *Forbrytelser i utvalg*, 1. utgave (Bergen 2020).
- Keiserud (2023) Keiserud, Erik, Knut Erik Sæther, Morten Holmboe, Hans-Petter Jahre, Magnus Matningsdal og Jarle Golten Smørdal, «Straffeprosessloven, lovkommentar» (digital versjon på juridika.no), à jour per 01.01.2023.
- Myhrer (2003) Myhrer, Tor-Geir, «Påtalemyndighetens praksis som rettskilde», *Tidsskrift for Rettsvitenskap* vol. 116 nr. 2, 2003 s. 219-245.
- Rui (2018) Rui, Jon Petter, «Grunnlovens krav om forholdsmessighet ved inngrep i grunnlovsfestede menneskerettigheter», *Lov og Rett* vol. 57 nr. 3, 2018 s. 129-130.

- Spurkland (2014) Spurkland, Kai, ««Vi kjører han inn for en sjekk» - Når skal politiets maktbruk i ordenstjeneste hjemles i straffeprosessloven og når skal den hjemles i politiloven?», *Tidsskrift for strafferett årg. 14 nr. 1*, 2014 s. 61-84.
- Stub (2021) Stub, Marius, «§102», *Grunnloven – Historisk kommentarutgave 1814-2020* (red. Ola Mestad og Dag Michalsen), 2021 s. 1138-1163.
- Øyen (2022a) Øyen, Ørnulf, *Straffeprosess*, 3. utgave (Bergen 2022)
- Øyen (2022b) Øyen, Ørnulf, «Ransaking og rus – en kompleks diskusjon», *Lov og rett vol. 61 nr. 7*, 2022 s. 414-416.
- Øyen (2022c) Øyen, Ørnulf, «Ransaking – en oversikt over regelverket», *Jussens venner vol. 57 nr. 4*, 2022 s. 331-374.

Avisartikler

- Andersen (2009) Andersen, Pål, «Fulgte tyvens spor i nysnoen», NRK (25. desember 2009), <https://www.nrk.no/osloogviken/fulgte-tyvens-spor-i-nysnoen-1.6923191> (hentet 22.03.2023)
- Kolsrud (2021) Kolsrud, Kjetil, «Politiet kan ha drevet ulovlig ransaking i årevis», *Rett24* (6. april 2021), <https://rett24.no/articles/politiet-kan-ha-drevet-ulovlig-ransaking-i-arevis> (hentet 15.04.2023).
- Snoen (2022) Snoen, Jan Arild, «Tyskland viser vei!», *VG* (10.12.2022), <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/nQLQ1o/tyskland-viser-vei> (hentet 01.05.2023)
- Lefdal (2023) Lefdal, Henrik Thorsnes, «Tyskland åpner for lovlig cannabisbruk før utgangen av året», *TV2* (12.04.2023), <https://www.tv2.no/direkte/jpybz/sistenytt/64368541a851f2ad28883344/tyskland-apner-for-lovlig-cannabisbruk-i-ar> (hentet 24.04.2023).

Domsregister

Høyesterett

Rt. 1993 s. 1025	Rt. 2014 s. 1105	HR-2022-732-A
Rt. 1997 s. 1590	Rt. 2014 s. 1281	HR-2022-733-A
Rt. 1999 s. 33	HR-2016-1833-A	HR-2022-902-U
Rt. 1999 s. 805	HR-2019-281-A	HR-2022-1653-A
Rt. 2005 s. 1319	HR-2019-610-A	HR-2022-2120-A
Rt. 2006 s. 582	HR-2020-1967-A	HR-2022-2420-A
Rt. 2009 s. 394	HR-2021-2481-A	HR-2022-2421-A
Rt. 2010 s. 449	HR-2022-731-A	

Lagmannsrett

LE-2000-111	LF-2019-72638	LB-2021-78375	LB-2022-22335-2
LG-2006-88621	LE-2020-78995	LH-2022-39514	
LH-2008-166173	LB-2020-164425	LB-2022-22335-1	

Tingrett

TRAB-2021-125641

TNTS-2022-2746

Rundskriv og instruks

Riksadvokaten (1999)	Riksadvokaten, «Etterforskning», (22.12.1999) Rundskriv nr. 3/1999.
Riksadvokaten (2014)	Riksadvokaten, «Narkotikasaker», (26.07.2014) Rundskriv nr. 2/2014.
Riksadvokaten (2021)	Riksadvokaten, «Påtalemyndighetens legalitetskontroll med tvangsmiddelbruk – relevante etterforskningsformål og forholdsmessighet – særlig om ransaking i mindre alvorlige narkotikasaker», (09.03.2021) RA-2021-955-1.
Riksadvokaten (2022a)	Riksadvokaten, «Tvangsmiddelbruk i mindre alvorlige narkotikasaker», (14.02.2022) Riksadvokatens skriftserie 1/2022.
Riksadvokaten (2022b)	Riksadvokaten, «Ny høyesterettspraksis om rusavhengiges befatning med narkotika til eget bruk – retningslinjer og veiledning om etterforskning, reaksjonsfastsettelse mv.», (13.05.2022) RA-2022-826 med vedlegg.
Riksadvokaten (2022c)	Riksadvokaten, «Tvangsmiddelbruk i mindre alvorlige narkotikasaker oppfølgende undersøkelse», (21.11.2022) Riksadvokatens skriftserie 2/2022.

Internasjonale rettskilder

Konvensjoner

Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende rettigheter, Roma 4. november 1950 (EMK). [Offisiell norsk oversettelse].

Rettsavgjørelser

Posevini v. Bulgaria	Case of Posevini v. Bulgaria, no. 63638/14, 19. januar 2017.
Paradiso and Campanelli v. Italy	Case of Paradiso and Campanelli v. Italy, no. 25358/12, 24. januar 2017.
Tortladze v. Georgia	Case of Tortladze v. Georgia, no. 42371/08, 18. mars 2021.